RAHVARAAMAT

1

JAAN VAHTRA

LAANE KURUS

NOOR-EESTI

RAHVARAAMAT 1.

LAANE KURUS

JAAN VAHTRA

LAANE KURUS

VANA METSAVAHI JUTUSTUSI

AUTORI ILLUSTRATSIOONID

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS

Väljaandja: O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus."

Tegev toimetaja: E. Rotman.

Korrektor: Th. Michelson.

Sakala Trükikoda, Viljandis 1935

SAATESÕNA.

Alates Jaan Vahtra metsavahi jutustustega uue ja meil oma ilmelt esmakordse seeria väljaandmist peab „Noor-Eesti" oma kohuseks selgitada neid juhtmõtteid, mille teenistusse on kavatsetud rakendada see valimik.

Eestis on ilmunud seni mitu odavate raamatute sarja, aga nende hulgas ei ole ühtegi, mis oleks võtnud meie algupärase ilukirjanduse oma väljaannete sisuks. Seda tühja kohta tahabki täita „Noor-Eesti Rahvaraamat." Meie oleme veendunud, et eesti kirjanikud ja vestjad suudavad odava raamatuga pakkuda sama väärtuslikku ja huvitavat lugemisvara kui need väljaandjad, kes tihti tõlgivad juhuslikke teoseid võõrkeeltest. — „Noor-Eesti" jääb nõnda ka selles seerias ustavaks oma seniseile põhimõtteile elustada eesti algupärast ilukirjandust ja soodustada oma rahva kirjanikkude loomisvõimalusi. Aga eesti lugejale peaks viimati ka meelepärasem ja kodusem olema lugeda kirjaniku teost, kellega teda köidavad ühe rahva rõõmu- ja muredesidemed. Ja ajajärgul, milles praegu elame, ei tohi unustada ega silmist kaduda lasta seda omarahvuse ning omapärasuse suunda.

Seda meie kultuurelus vaostatavat põldu tahab „Noor-Eesti Rahvaraamat" harida.

Raamatu hind on Eestis seisnud paljudele liiga kättesaamatus kõrguses. See on viinud raamatust võõrdumisele. Loodame, et kättesaadavuse raskus „Noor-Eesti Rahvaraamatu" seerias on kõrvaldatud ja lugejad jälle hõlpsamini teed leiavad odavate, aga sealjuures täie kirjandusväärtusega raamatute juurde.

E. Rotman.

JAAN VAHTRA.

Jaan Vahtra (sünd. 11. V 1882. Võrumaa metsatalus) ei ole ainult populaarne maalikunstnik ning graafik, tunnustatud õpetaja ning pedagoog, vaid sammub ka okkalist kirjaniku rada. Ta on kirjanik n. ö. jumala armust. Sest siis, kui suur osa kirjanikke murrab sulge luuletamises või proosa esitamises ning põrkab kokku stiili ja muude kirjandusõpingu raskustega, sel puhul Jaan Vahtral jookseb see iseendast sulevarrest, erilise pingutuseta, nagu vabalt voolav allikas.

Varakult Vahtra hakkas teotsema sel alal. Esimesed katsed tegi ta juba Räpina kihelkonnakoolis 15-aastase poisina (a. 1897—98). Alguses oli see niisama naljapärast; olid lühikesed luuletused, salmikesed, mis leidsid teed avaldamiseks selleaegses „Olevikus" ja „Uues Ajas". Pärastpoole ilmus neid ka muis ajalehis, mitmesuguseis albumeis, kalendreis, ajakirjas „Linda" — küll õige, küll varjunime all. Üks varjunimedest oli A n n i P a l u o j a, tuletatud Vahtra kodukoha läheduses leiduvast kohanimest A n o o j a p a l u. Praegugi on nende ridade kirjutaja käes hoiul kena koguke J. Vahtra seni avaldamata luuletusi, nooruse katseid, mis on huvitavad oma ainestikult ja vormilt. Luuletuste kõrval ta arendas ka novelli, mis samuti pääsesid maailma ette ajalehes („Postimehes") ja albumeis.

Pärast 9-aastast õpetajaametit Vahtra siirdus 1909. a. ajakirjanikuks „Viljandi Teataja" juurde, kus püsis paar aastat paigal. See oli ilusamaid aegu Vahtra elus, sest leivamuret ei olnud. Kuid ta rahutu veri kihutas teda liikuma. Tuli pikem kunstiõping (1911—1918), alguses Riia kunstikoolis paar aastat, siis Peterburis Keiserl. Kunstide Edendamise Seltsi koolis ja lõpuks Kunstiakadeemias. Kuid elatist seejuures pidi ikkagi andma rohkem sulg kui pintsel ja nimelt ajalehtede toimetusis (Peter-

buris, pärast Võrus). Mure igapäevase leiva pärast on Vahtral alati saatjaks olnud eluteel. Õppimisel pidi leiba teenima kõrvaltööga. Ja nii see on jäänud tänaseni: kui pintsel enam ei aita, haarab Vahtra jällegi sule pihku, et kuidagi ära elada, kõrvalt teenida. Nii saime möödunud jõuluks temalt kauni ning huvitava autobiograafia „Minu noorusmaalt", kust igaüks võib näha, milliste raskustega on tulnud murrelda sel karastunud iseõppijal. Aga need elu raskused ei ole suutnud murda Jaan Vahtra huumorit ega tumestada tema päikesepaistelist meeleolu, mis eriti värskelt voolab järgnevas teoses „Laane kurus". Selle ainestik tuleb ühe tõesti elanud vana Meeksi küti suust, kuid seejuures on nii läbi põimitud rahvaluule ainega, et otse hämmastuses tunned endast mööda ruttavat uue lehekülje ammugi möödunud eesti rahva elust. Neid jutte võib julgesti kõrvutada Turgenevi jahikirjadega ja parun Münchhauseni jutustustega, kuid siinjuures jääb alles tõsine elu.

J. Ainelo.

SÕBRALE.

Kas mäletad, mu sõber, vana mõisa suure põlismetsa serval, kus elasime kord Sinuga?

Kas mäletad veel kauneid sügispäevi, mil kõndisime kahekesi metsateid, kui langes kolletanud lehti ja jalge all sahises sügiskuld?

Kas mäletad väikest majakest metsatukas, kus elas Laane-Vana? Kas on veel meeles need kaunid õhtud tolles romantilises majakeses, kus istusime Sina, mina, sepp Jass ja Laane-Vana?

On läinud aastad, on muutunud ajad. Teisiti puhuvad nüüd tuuled, teisiti, hoopis teisiti kohisevad metsad.

Teisi teid käime meiegi, teisiti vahest mõtlemegi.

Kas oled Sa kunagi hetkeks jäänud kuulatama?

Jaa, jaa, mu sõber, ma usun.

On Sulle siis veel kostnud too meloodia vana mõisa romantikast ja põlislaante luulest, mis meid kord võlus?

Meloodia põlislaantest, mis vaevalt sinavad hämarduvate aastate kauguses.

Mu kallis sõber, kas kuuled Sa veel nende kaugete laante kohinat?

1.

Lähen maanteed mööda, mis lookleb tumeroheliste põldude vahel.

Nagu valkjaskreem pael rohelisel foonil on maantee. Ta kulgeb mööda keskpäevases rahus tukkuvatest taludest ja sinihaljastest metsatukkadest.

Keskpäevane suvepäike kõrvetab.

Tuleb mets, suur kõrge mets, kus valge maantee muutub tumehalliks varjudest.

Ja metsaõhk paitab rändurit, kui ema armast last.

Sammun mõttes ja hingan ahnelt metsaõhku. Mu teekond on olnud pikk ja palavus väsitav.

Hulk aega kõnnin metsavahel, mis seisab mõlemal pool teed kui kõrge jahe müür.

Juba pilgub harvenevate puutüvede vahelt uuesti eredamat valgust: ma olen metsast läbi ja näen jälle nurmi.

Mõisa nurmed lokkavate põldudega suure põlismetsa palistusel.

Rühin edasi, kuni teekäänaku ja metsanurga tagant avaneb uus pilt.

Seisab vana mõis puude roheluses, ta juurde rühib maantee.

Näen vana stiilset härrastemaja — usun nägevat pilti vanalt romantiliselt gravüürilt: kolmekordne valge hoone punase katusega, ta esiküljel lai terrass mitme valge sambaga. Ja kaugemal veel hooneid, samuti valged, kõrgete kaskede ja pärnade rohelisel foonil.

Siia mõisasse ma tahtsin tulla, et leida siin väikest teenistuskohta, mida mulle oli juhatatud ja soovitatud. Olin mõlgutanud mõtteid kogu tee: kas õnnestub mul saada siin toda kohakest? Kas meeldin ma nendele, kellest oleneb koht?

Saabusin juba varjukale mõisapuiesteele, kui silmasin maantee ääres kraavi kaldal istumas kummalise vanamehe suure lumivalge habemega.

Ta kandis vana pleekinud kaabut, mis kunagi oli olnud roheline, sama värvi oli kuub, mis tuletas meelde jahimehe kuube.

Ta valgel habemel ripnes kõvera varrega piip ja kõrval, kõrge rohu sees lebas püss.

Pidasin teda metsavahiks või mõneks teiseks mõisainimeseks.

Vanamees tunnistas mind teravalt, ta suured tumedad silmad vaatasid paksude lumivalgete kulmude alt uurivalt.

Otsustasin vanameest kõnetada, ehk kuulen mõisaasjadest midagi, mis mulle võiks kasulik olla.

„Tere, vana! Puhkate?“

„Tere, nooreherra! Eks kulu puhkuski ära selle kuumaga,“ vastas kindel sõbralik hääl.

„Olete, nagu näha, mõisamees?“

„Olen. Kas noreherra läheb mõisa?"

„Jah! Seda ma mõtlesin. Tahtsin kõnelda valitsejaga."

„Nii, nii! Tulete kaugelt?"

„Oi, — õige kaugelt, kõnnin juba teist päeva."

„Siis olete küll kaugelt. Aga valitseja on vist praegu väljas, saate temaga kokku vahest lõuna ajal."

„Nõnda. Pean siis ootama. Kas olete vist metsavaht?"

„Olen midagi selletaolist. Kui teil nii palju käidud, istuge, puhake jalgu, lõunaaeg pole kaugel," kõneles vanamees sõbralikult.

Ma istusin ta kõrvale kraavi kaldale, suure pehme rohu sisse.

Mõni minut hiljem olime vanaga juba elavas vestluses. Juba teadsin ma, et vanamees on kunagi olnud mõisa metsavaht, elab aga nüüd juba aastaid mõisas, saab paiukit ja tal on luba oma vana armast metsavahipüssi kanda surmani. Ja püssiga kõnnib ta siin mõisa lähemas ümbruses ringi niisama, ajaviiteks, vaatab, kas kõik paruni puud-põõsad on terved ja kasvavad hästi, — mingit ülesannet või ametit pole talle määratud.

Sai vanagi pea teada, kes ma olen ja mis otstarbel tahan valitseja jutule minna. Ning paljugi huvitavat kuulsin ma mõisa juhtivatest inimestest, mida mul tuli koha saamisel arvestada. Midagi kodust ja meeldivat oli vanamehe jutus, midagi usaldavat ja heatahtlikku, — mulle tundus, et kõnelen inimesega, kes juba ammu tuttav. Vaatamata tema lumivalgeile juustele ja habemele, kõlas ta hääl veel

nooruslikult, ta sõnad olid kaalukad ja selged, ta vaade kuidagi armas ja isalik.

Tänasin lahkudes teda südamest. Ta soovis mulle kõige paremat ja arvas koguni, et vahest mul valitseja juures saab olema õnne.

Ta jäi sinna maanteekraavi kaldale põllu äärde kõrge rohu sisse istuma, piip hambais.

Ja kui ma natukese aja pärast puiesteelt tagasi vaatasin, istus vanamees ikka veel sealsamas ja ta hall habe oli minu poole pööratud.

2.

Mul oli mõisas tõesti õnne: mõisavalitseja oli minu vastu lahke, kui oli lugenud minu soovituskirju, mis olid paarilt tema tuttavalt, — ma sain mõisakirjutaja koha. Mõisa kantselei asus mõisast kilomeetri maad eemal väikeses karjamõisas, kus elas ka abivalitseja, ja sinna ma siis siirdusin.

Veel samal päeval asusin tutvuma oma ülesannete ja kohustustega.

Mõisa kantseleis võttis mind vastu abivalitseja. Ta nimi oli Reimann, oli veel sama noor kui mina, väga elav ja jutukas poiss. Ta oli siin mõisas kirjutajaks olnud aastat kolm ja nüüd määratud aste edasi — abivalitsejaks.

Mõne päeva kestel olime Reimanniga saanud headeks sõpradeks. Ta tutvustas mind põhjalikult minu kohustustega, seletas palju mõisainimestest ja nende tööst.

Vabal ajal, eriti pühapäeviti, siis kõndisime mõisa lähemas ümbruses ringi, jalutasime varjukas mõisa pargis ja kaugemal metsateedel. Meie kõnelused teineteisega olid otsekohe-

sed ja südamlikud. Olime kaks noort, kaks romantikut, kes tundsid võltsimatut rõõmu ilusast ilmast, vaikseist metsateedest ja uskusid oma tulevikku.

Kord, kui olime jälle rääkinud mõisameestest, ütles Reimann:

„Aga kõige huvitavam tüüp meie mõisas on küll meie vana metsavaht Peeter! Teda hüütakse Laane-Vanaks, sest ta on oma pika eluea mööda saatnud Kalsametsas, kus teeninud enam kui poolsada aastat. Ta on veel lustakas vana, kel palju huumorit ja kes teab kõike, mis siin mõisas viimaste aastakümnete jooksul on juhtunud. Oleme temaga head sõbrad, sest keegi meie mõisas pole nii huvitav ja sümpaatne kui Laane-Vana."

„Laane-Vana? Vahest oli seesama, keda ma kohtasin esimesena mõisa inimestest, kui tulin siia."

Ma kirjeldasin Reimannile vanameest, kes istus tookord, kui tulin mõisa, maantee ääres kraavi kaldal, kõrval püss.

„Jaa, jaa! Tema see oli, see haruldane vanamees. Ta elab ka väga haruldases majas, — majas, mille kohta mõisas kõneldakse legende."

„Majas, millest kõneldakse legende?"

„Jaa, jaa! Aga need pole muinasjutud ega tondilood, — need on tükk mõisa ajalugu, mida teab kõige paremini Laane-Vana ja millest ta tihti ka jutustab, kui on parajas tujus. Kuid seda parajat tuju pole tal küll alati: ütleb, et tuju ja jutt oleneb ilmast ja muust. Meie külastame teda kord . . ."

„Tingimata!"

3.

Oli saabunud sügis. Suured, vanad pärnapuud mõisa kantselei akna all langetasid oma kuldkollaseid lehti. Väljas nurmedel oli juba kõik lage ja tühi, — sügisesed välistööd mõisa nurmedel olid läbi, ja minul kui ka Reimannil oli vaba aega pisut rohkem.

Ühel pühapäeva õhtupoolikul sammusime Reimanniga Laane-Vanale külla.

Kõndisime läbi mõisa puiestee, mis viis härrastemaja eest mööda, pöördusime teelt jalgrajale, mis lookles suure metsa suunas. Mitte kaugel mõisa puiestikust saabusime metsa ääres huvitava, iselaadi majakese juurde.

Majake asus üksildaselt vanade pärnapuude ja kõrge metsa tagaseinal. Ta seisis ojakese kaldal, mis härrastemaja taga läbi mõisa puiestiku alla Peipsi poole vulises. Maja välimus oli stiilne ja tuletas meelde väikest kena suvemaja. Kunagi oli ta olnud värvitud valgeks ja roheliseks, kuid nüüd oli värv juba osalt maha langenud ja tuhmunud. Lai lahtine rõdu, mis

ulatus ümber kogu maja, andis hoonele väga omapärase ilme ning ta laiad paljuruudulised aknad olid ornamentaalsete raamiilustustega. Otse maja taga algas suur mets, kuna maja ees, mõisa pool küljes kasvasid mõned ilupuupõõsad, moodustades trepi ette poolringis muru, kus kunagi olid asetsenud ringikujulised lillepeenrad. Nüüd oli plats rohtunud, polnud sinna ammu enam istutatud lilli.

„Siin ta elab, meie Laane-Vana," sõnas Reimann, kui olime saabunud majakese juurde.

„See on ju eht suvila!"

„Eht härrastemaja, mis Vanale paras. Kui inimene eluea on mõisat orjanud, siis tohiks tal täielik õigus olla säärases majas oma ülejäänud elupäevad mööda saata."

„See on haruldane, et vanamehe vastu nii lahke on oldud."

„Tal pidavat olema vanaparuni päevilt mingisugused iseäralikud teened, mõnikord on ta mulle neist vähehaaval mõndagi jutustanud," seletas Reimann.

Käändudes ümber maja nurga, olime maja laia trepi ees ja seal nägime ka majaelanikku ennast: Laane-Vana.

Ta istus väljas rõdul päikesepaistel oma luitunud jahimehekuues ja popsis piipu. Ta lumivalged juuksed ja habe olid ereda sügispäikese valgustuses võtnud pisut kollaka luitunud värvingu, kuid vana kortsuline pale paistis veel olevat punetav ja tervislik. Meie ilmudes võttis ta piibu suust ja näis meid tunnistavat.

„Tere, Vana! Kas tohime sulle külla tulla?" hüüdis Reimann lustiliselt.

„Oi, jaa, nooreherrad, — minule võib ikka külla tulla, — kui aga neid külalisi oleks! Olen vana, kes vanast enam hoolib. Tulid sinagi, Reimann, mõnikord ikka, aga nüüd pole sindki siin juba hulgal ajal enam näinud. Astuge sisse!“

Ja vanamees tõusis aeglaselt oma istmelt, andis meile sõbralikult kätt ja kutsus tuppa.

See oli üsna ruumikas tuba, kuidagi stiilne ja omapärane. Ta seinad olid olnud kunagi tapeediliselt värvitud, kuid nüüd juba tuhmid. Ka mööbel, vana ümmargune laud ja paar vanamoelist tugitooli, kandis ühtlase stiili tunnuseid, kuigi nüüd ju kulunud ja vähe logisemas.

Asusime laua juurde istuma, kuna Vana asus laual olevast puukarbist tubakat piipu toppima.

„Kust herrased nüüd siis tulevad?“ algas Vana juttu. „Käisite metsas või?“

„Noh, nii, — oli lusti sind vaatama tulla,“ kõneles Reimann, tõmbas taskust napsipudeli ja ulatas Vanale sõnades: „Näe, tõime sulle ka pisut külakosti, vana harjunud kombe järele . . .“

„Oh, nooreherrad, palju au minule vanale. Olge terved, ega nüüd külakost pole enam nii moes kui omal ajal, kui olin veel Kalsametsas. Siis sai teda tihti maitstud, ei tulnudki keegi ilma. Ka vana parun, kui ta kadunu alles elas, tuli mõnikord siia mind vaatama, ja siis oli tal ikka midagi kaasas. Istusime siinsamas laua ääres mõnikord kaua ja mälestasime vanu aegu, kui olime noored, sai käidud jahil ja nähtud

üheskoos sada imet. Kadus vana parun, ei olnud tulijat enam kedagi, — noorparun, see on hoopis teissugune mees, ei tema tea midagi, kuidas oli vanasti. Harva tuleb ta siia ja veel harvemini on tal midagi säärast kaasas. Palju tänu, nooreherrad, palju tänu . . ."

Seda öeldes pani vanamees meie pudeli kõrvale, astus väikese kapi juurde, avas selle ukse ja tõi kapist välja vanamoelise sildiga tüseda pudeli, milles pilkus kullakarva sädelev vedelik. Vana tõstis pudeli vastu valget, tunnistas seda tähelepanelikult ja asetas ta siis meie ette lauale.

„Näe, siin on veel veidike vanaparuni pärandusest! Enam kui kümme aastat olen teda hoidnud kui kallist mälestust, — see on viimne pudel, mis ta mulle tõi. Olen siit maitsnud väga harva, mõnikord, kui istun üksi oma toas ja meelde tulevad endised ajad. Ükskord mõisa sepp, va Jass, raisk, sai jaole ja oleks peaaegu ta ära rüübanud."

„Käib Jass ka sind vaatamas?" päris Reimann.

„Ah see Jass, kurinahk! Tuleb mõnikord oma sita viinaga, istub ja jorutab kas või keskööni, — oleme teinekord kahekesi ikka kah võtnud. Muidu — kena mees, teab neist ilmaasjust mõndagi jutustada, aga tikub teinekord viina võttes ropuks minema. Ütles kord mulle, et kuule, Vana, kas kutsume siia ka karjatüdruku, na vähe näpistamiseks. Ajasin ta tookord uksest välja, tema, hull, hakkab siin minule vanale inimesele karjatüdrukust kõnelema . . ."

„Kas sulle see jutt ei meeldinud?"

„Ah, mis te nüüd, nooreherrad, minule enam säärastest asjadest kõnelete — on minust enam tüdrukutele asja. Aga vaat', siis kui olin teie-ealine, noh, kuramus, ei olnud siis ümberringi kolmekümne versta peal ühtegi tüdrukut, kes ei oleks kõnelnud Kalsa-Peetrist. Eh, oled juba vana ja noorust ei too sulle keegi enam tagasi . . ."

Selle peale tõi Vana kapist välja ka klaasid ja kallas meile vanaaegsest salapärasest pudelist.

„Noh, nooreherrad, olge lahked, — maitseme seda vana pärandust, selle mälestuseks, kes ta mulle kord tõi. Proosit!"

Tõstsime klaasid ja maitsesime vana kullavärvilist jooki. See oli tõepoolest haruldane viin ja pärast seda kui olime kummutanud teisegi klaasi, tundsin ma, et mu põsed lõid õhetama.

Hetk hiljem istusime kolmekesi laua ümber koos elavas vestluses.

Aga mõne napsi järele haruldasest pudelist, sulges Vana pudeli, pani ettevaatlikult kappi tagasi ning tõi asemele meie külakosti, sõnades:

„Jäägu mulle tollest veel, — mälestusest! Hoian ta omale rohuks, vahest tolleks silmapilguks, kus mulle mingit rohtu enam tarviski ehk pole . . ."

Vaatasime Reimanniga teineteise otsa: me mõistsime, mis Vana sellega tahtis öelda.

Tõstsime uuesti klaasid ja meie vestlus jätkus, läks elavamaks. Ma vaatlesin Laane-

Vana kõrvalt. Midagi intelligentset ja algupärast oli kogu ta rüht ja häälekõla. Ta lumivalged juuksed ja habe langesid uhkete, maaliliste salkudena, ta suured tumedavärvilised silmad vaatasid suurelt ja usaldavalt valgete kulmude alt ja ta kõrge otsaesine ning veel tervisest punetavad põsed ning nina tuletasid meelde vanaaegset portreed mõnest muuseumist. Selgelt kõlas ta hääl, visates kõne sekka aeg-ajalt väikesi huumorisähvatusi. Ei, ei, mulle meenus teda vaadeldes pilt ühest lasteraamatust, kus säärane tore vanamees jutustab lastele muinasjutte.

Samal hetkel eksis mu pilk vastasolevale seinale, kus panin tähele paari suurt põdrasarve seinal ja nende vahel kaht väikest päevapilti: üks jahimundris noorhärra ja teine — väike neiunägu, toredate tumedate juuksepatsidega üle õla ettepoole, üle kõrge rinna.

Ma tõusin oma istmelt ja astusin päevapilte ligemalt tunnistama.

Seda nähes pööras Vana oma valge habeme minu poole, tähendas sõrmega piltidele ja kõneles:

„Vaadake, nooreherra, tunnistage neid pilte! Seal on need kaks, kellele see tuba, kus me praegu istume, oli terve paradiis. See noormees seal pildil on vana kadunud parun noores eas ja see tütarlaps — tema kallim, too väike imeilus Anita, kelle jaoks see majakene ehitati."

Mingi nukker toon kuuldus vanamehe hääles. Ta keeras end laua poole tagasi, laskus raskelt toolile, võttis poolenijoodud klaasi ja jõi.

„See võis olla huvitav lugu! Ma olen kuulnud sellest kõneldavat. Aga kes oli tõepoolest too salapärane Anita?“ küsis Reimann.

„Ja mis oli tal selle majaga ühist?“ lisasin mina omalt poolt.

„Kes ta oli? Ei saanud ma seda teada ja jäigi siin kõigile igavesti saladuseks, kust ta tuli või kuhu ta läks. Oh, nooreherrad, see on pikk lugu ja sellest kõneldi tol ajal vist küll tervel Liivimaal. Parun laskis selle majakese Anita jaoks ehitada ja siin ta elas, kuni ükskord kadus jäljetult. Tekkis ta siia mõisasse ükskord talvel, pärast seda, kui parun oli nädalapäevad kodunt ära olnud. Tagasi tulles oli parunil see imeilus plika kaasas ja siia ta jäi, kuni segi läks kogu paruni elu ja olemine.“

„Ja see juhtus siin mõisas?“

„Jah, siin see juhtus, ma nägin seda kõike oma silmaga. Oli ennekuulmatu lugu ja keegi ei osanud seda enam lahendada. Mõisnikud ja pastorid — kõik olid jalul, et paruni au päästa, aga parun, kadunu, oli kange mees: ta sülgas kõige selle peale . . .“

Viskasime jälle napsi viina. Väljast paistis tuppa valkjaskollane sügispäike. Akna taga vanalt pärnapuult langes kolletanud lehti.

Laane-Vana jätkas:

„Vaadake, nooreherrad, kui ma kõike seda meelde tuletan, siis lööb mu enesegi süda veel kord nooreks ja näib, kui oleks see kõik olnud eile. Teie ehk ei teagi, et kogu minu elu on olnud seotud selle mõisaga. Enam kui viiskümmend aastat olen seisnud siin mõisa teenistuses, valvates mõisa varandust, ja selle-

pärast pole ka imestada midagi, kui mul on nüüd siin oma väike nurgakene, paras puhkepaik minule vanale, kelle juuksed on läinud mõisat teenides lumivalgeks. Aga ma tahtsin teile kõnelda midagi muud... Proosit! Teie ja kõigi noorte terviseks..."

Tühjendasime klaasid, mille järele Vana uut tubakat piipu lõi ja siis jätkas:

„See oli tol ajal, kui vana kadunud parun oli veel noormees. Teie olete kuulnud Knorringitest. See on kuulus mõisnikkude sugu, kelle käes üle Liivimaa oli mõisaid. Meie Knorringite vanaema on olnud kuulsa Lövenvolde tütardest. Olnud see Lövenvolde mingi keisri väepealik või krahv ja andnud selle meie mõisa oma tütrele kaasavaraks. Nojah, Knorringid, — see meie parun käis kaua kõrges koolis Tartus ja Saksamaal. Harva oli siis teda siin mõisas näha, ja kui ta tuli, siis oli tal näo peal mõni arm jälle rohkem, olevat jälle kahevõitlust pidanud. Mina olin siis hoopis noor mees. Minu isa oli metsavaht siinsamas mõisas Kalsametsas. Kalsamets, nagu te teate, algab siitsamast mõisa juurest ja ulatab ligi kümme versta edasi. Seal kaugel metsasügavuses, põlise laane kurus on Kalsa metsavahi maja, umbes viis versta siit mõisast. Mitme versta ulatuses, ümberringi, pole muud kui põline laas ja laas. Seal oli mõisa metsloomade paradiis ja seal oli juba minu kadunud isa olnud hoolas metsavaht ja loomade sõber. Kasvasin ma Kalsametsas üles, käisin paar talve mõisa koolipreili juures koolis, kes õpetas mind saksakeeli lugema ja kirjutama ja pisut kõnelema kah. See on olnud mu kool. Aga kõik muud,

mis metsavahile tarvis, õppisin ma vanamehelt seal Kalsametsas. Oli tore mees, see minu isa, — kange karukütt ja vembumees, kellel oli julgust ja nalja mitme eest. Jah, olin minagi pärinud temalt kõike seda ja sai minustki pärast Kalsa metsavaht, kes seal sügavas laane kurus on mööda saatnud oma paremad päevad. Aga sellest ei tahtnud ma kõnelda. Jah, vaat' see noorparun tol ajal oli ilus poiss, pikk ja sirge nagu osi, sõitis alati ratsa, toredas jahiülikonnas, punase vestiga. Tuli Kalsametsa, ronis sadulast maha, istus tuppa laua taha, tõmbas jahikotist pudeli välja, pani lauale, selle juurde veel head sakuskad, ja kõneles lustiliselt: „Noh, sina, armas Peeter, votap kah üks snaps ja meie lähep ja toob metsast jälle üks oinas!"

Ja kui läksime metsa ja ta lahti laskis oma kaks toredat koera, siis oligi meil vahest poole tunni sees oinas käes. Ei lasknud ta sikku mitte kunagi luurates või seisult, vaid alati jooksu pealt. Kord, kui olime Peipsi luhas sikujahil ja minul see õnnetus juhtus, et sihtisin sikku heinakuhja juures söömas, sain ma parunilt hirmsasti pragada, ja mulle oli see eluajaks õpetuseks: „Sina, Peeter, olema suur loll! Sina ei tohtima kits lasta nii: õige kütt ei laskma sikku mitte muidu kui jooksu pealt. See olema rumal röövel, kes tapma siku, kui tema rahulikult sööma. Kui sina veel selle rumaluse tegema, siis mina sinu ametist vallale tegema . . ."

Nii ta ütles ja seda ma ei unustanud . . ."

„See vana parun oli siis väga kirglik jahimees?"

„Jah, seda ta oli ja minust pidas ta suurt lugu, olin alati ta jahiseltsiline, oli siis jaht suur või väike. Ja tal oli põhjust minule sõber ja seltsimees olla, sest ükskord päästsin ma ta elu."

„Päästsite elu?"

„Jaa. See hirmus lugu juhtus karujahil Venemaal. Oli too ühel väga lumisel talvel. Mõisasse oli sõitnud palju saksu. Võeti ette järjekordne karujaht Peipsi taha Venemaale Ouduva suurtesse laantesse. Olime varem seal mitu korda käinud ja iga kord oma 4—5 karu kaasa toonud. Tõtt ütelda, see karujaht ongi see päris jaht, mis midagi väärt on. Seal on ikka midagi näha ja ette võtta. Kui sul püss muutub asjatuks ja va metsakuningaga pead rinnakuti kokku minema, siis pole see enam naljaasi. Jah, tookord juhtus nii, et meie parun oli karuga rinnutsi kokku läinud. Olin temast tükk maad eemal, mukerdasin sügava lume sees ja kuulsin, kuis me parun kõigest jõust kisendab:

„Peeter, Peeter, appi, appi!" Pean ütlema, see oli hüüd, mis lõikas kui noaga läbi kõrvade. Ma jooksin kõigest jõust ja näen: karu ja parun väherdavad sügavas lumes, nii et lumi tolmab. Suur karu oli võtnud paruni sülle nagu ema lapse ja vassis teda lumes. Aga parun sorkis teda pussiga, ei trehvanud aga südame kohta. Olid juba verised mees ja karu. Ma ei kaotanud külma verd: sihtisin otse metsalisele pähe ja seal ta langes lumele sirukile nagu raske kott, üks käpp ikka veel tugevasti ümber paruni keha. Aga parun, — ribadeks oli kistud ta jahikasuk ja reiest nirises verd. Sel-

lest hoolimata lõpetas parun ise selle hiigla metsalise viimse elutuksatuse, torgates oma jahipussi karule südamesse. Ja, kas teate, mis ta maast üles tõustes ütles: „Küll olep kahju, et olema rikkunud ilusa naha, — torkima ja torkima, aga ei juhtuma õige kohta. Tema kõik aeg mõmm-mõmm, tahtma minu ära sööma... Kurrat!"

Tegime lahti veepudelid ja piirituseplasku, pesime haavad ja sidusime purustatud reie.

Siis ütles parun: „Votma minu jahikott ja tooma välja naps." Jõime siis napsi ja parun ütles: „Ilma sinuta, Peeter, olema sinu parun surnud siin karu asemel! Aga sina olema minu parem metsavaht ja sõber! Ja sina võid uskuma, et sinu parun on aumees, kes kedagi ei unustama..." See oli suur silmapilk! Nülgisin karu ja ta nahk on praegu mõisa härrastemajas kui mälestus sellest juhtumisest. Hiljem kutsus parun mind mõnikord mõisa, lasi tolle karunaha oma kabinetti tuua, käsutas kohale pudeli kallist rummi ja siis küdeva kamina ees karunahal istudes jõime kanget jooki ja mälestasime toda jahilkäiku Venemaal. Selle juures oli parunil viisiks näidata suurt auku karunahas, rinna kohal, sõnades: „Vaata, Peeter, see oli see viimane löök siis, kui sa mind olema ära päästnud..."

Aga nooreherrad, ma ei tahtnud sellest kõnelda, vaid sellest, mis tuli pärast tollest Anitast. Jah, see juhtus siis, kui parun oli juba mõisas ja ise peremees. Suri paruni ema, vana paruniproua. Ta puhkab sealsamas mõisa taga suurte saksamaakuuskede all, kus kõik teised Knorringid.

Sai noor parun ise peremeheks, tõi mõisasse ilusa proua, kena nooriku, kustkilt Tallinnamaalt. Oli ilus noorpaar, nagu kaks paradiisilindu. Peeti siis mõisas pidusid ja Kalsametsas ei olnud iial puudu heast viinast. Oli mõisarahvalgi pidupäevi, kus mõisa viinaköögist veeretati välja vaat viina ja õlut, niipalju kui joodi. „Jooma täna mehe eest, aga homme tegema ka mehe eest tööd," kõneles parun mõisarahvale, kui kõndis mööda moonakamajadest, kus mehed ja naised olid täis kui sikud ja lasid herral elada. Oh, need olid mõisas kenamad päevad, kus sekka lõi tihti ka vallarahvas. Ja terves kihelkonnas kõneldi peagi noorest Knorringist kui heast ja heldest herrast.

Läksid aastad. Siis korraga juhtus midagi. Parun oli mõisast mitu nädalat ära. Kõneldi, et olevat sõitnud kaugele Venemaale jahile ühes teiste mõisnikkudega. Seda kuuldes olin ma väga imestanud, et ta mind polnud seekord kaasa kutsunud. Ühel heal päeval oli ta mõisasse tagasi ilmunud, kaasas imeilus noor preili. Oli käskinud talle herrastemajas sisse seada ilusa toa häärberi teises tiivas, oli palganud talle venelannast toatüdruku ja ütelnud, et toonud selle preili omale vene keele sekretäriks. Jah, ning ühel päeval sõitsid nad kahekesi ratsa minu poole Kalsametsa. Tõepoolest oli ilus preili: noor, süsimustade juustega, õitsev nagu lill, ja parun kõneles temaga venekeeli. Tõid nad mulle külakosti, naersid ja olid väga lõbusad ja kadusid viimaks metsa. Kaua ei tulnud nad siis tagasi ja nii käisid nad Kalsal palju, palju kordi. Kord, kui nad metsast tulid üsna hilja, ütles parun mulle: „Sina, Peeter, mitte

kellegile kõnelema, et mina olema Kalsa metsas!" Mõtlesin mina nende sõnade üle, ei taibanud aga midagi, kuni mõisa poolt tulid jutud: paruni kena preili pole mitte ainult paruni sekretar! Herrastemajas on olnud skandaal: mõisa proua on käinud valitsejamajas ja nutnud ning ütelnud, et nüüd ta läheb mõisast ära tagasi oma vanemate juurde... Oh, siis tuli neid juttusid! Juhtusin pärast seda kord mõisasse, kui parun oli vihane, kärkis valitsejat, sõimas moonamajade ees, lubas kutsari läbi peksta. Ühe sõnaga, lärmi olid kõik kohad täis ja ma hoidsin kõrvale, et parunile mitte silma puutuda. Aga kokku sattusin temaga siiski, ja kas teate, sõbrad, mis ta minule ütles?: „Sina, Peeter, olema ainus õige inimene siin mõisas, kõik teised on koerad, ja koerapiitsa tahtma ma neile anda..." ütles ja kõndis edasi, täis viha kui püha jumal..."

Laane-Vana oli hoos, ta nägu punetas valge habeme keskel; kõvasti toppis ta piipu tubakat, pani tuld ja jätkas:

„Jah, nii ta siis oli, aga sellest ma ei tahtnud kõnelda, vaid sellest Anitast. Teda ei näinud ma kaua mitte, oli nagu ei olekski teda enam mõisas. Aga need jutud, need jutud! Kõneldi juba terves vallas jah, juba kaugemalgi. Mõni ütles kuulnud olevat, et pastor olevat parunit noominud ja et teised mõisnikud olevat paruni põlgtuse alla pannud, et mõisaproua olevat mõisast kadunud ja Anita, see vene tüdruk, olevat nüüd proua. Jah, sedaviisi kõneldi ja tõepoolest ei näinudki ma mõisaprouat kaua. Ja kutsar sosistas mulle ükskord kõrva sisse, et küll see parun on kange mees: käis kiriku-

mõisas ja sõimas pastori läbi... Nojah, aga see Anita! Ühel päeval mõisasse minnes näen, et ehitatakse siiasamma seda majakest, kus me nüüd istume. Naabermõisast oli kutsutud ehitusmeister plaanidega, kõik mõisa puutöömehed olid ametis, ja kerkis see ilus majakene üles nagu lill murul. Sügiseks oli ta valmis ja mõisas sosistati, et parun asub häärberist sinna elama ühes Anitaga, proua tulgu ja elagu häärberis, kui tahab.

Aga sündis siiski teisiti! Sügisel, kui olid pärnad kollased, põles siin metsaserval uues majakeses juba tuli — värviliste kardinate taga. Ja varsti teadsid kõik, et siin elab nüüd ilus Anita ja tal on väike laps. Oli toodud Pihkvast venelannad, köögitüdruk ja toatüdruk, ja elas siin ilus Anita nagu näkineitsi. Harva nähti teda oma toatüdruku seltsis väljas metsas jalutamas. Aga õhtuti, siis põlesid majakeses kaua tuled ja kostis toast paruni kõnekõma. Ükskord sõitsid nad jälle kahekesi ratsa Kalsale. Parun oli heas tujus, laskis paar kitse ja ütles metsas minule: „Peeter, need olema Anitale, tema elama seal uues majas. Ja sina, Peeter, laskma looma ja lindu ja viima sinna uute majja, seal kasvama noor parun! Küll mina alles näitama, et ei kartma ei jumalat ega kuradit, ammu veel mõisnikka või pastorit..."

Jah, nii ta ütles, oli rõõmus ja ratsutas uhkesti minema...

Läksid aastad, mõisas ei pistetud enam päid kokku ega sosistatud. Ja jälle peeti häärberis pidusid ja peeti suuri jahte, kus oli koos palju mõisnikke.

Aga siin metsamajakese ees mängis sirge mustapealine poisike, jooksis tihti moonakate laste karjas ja näitas rusikat, kui moonakate ulakad poisikesed talle mõnikord hüüdsid: „Parun, parun! Ega me sind ei karda, ei karda . . ."

Ükskord, kui olime paruniga mõtusejahil ja oli meil rohkesti saaki, ütles ta mulle: „Vaata, Peeter, sa olema tark mees ja sina vahest kah arvamas, et mina oleks võinud saatma see Anita kas Saksamaale või Peterburgi. Aga mina ütlema, et ei karda mitte kedagi ja mina tahtma näha, kuidas kasvama noor parun. Mina tema panema suurde kooli ja temast tulema kange mees, kes laskma karusid nagu mina . . ." "

Kuulasime mõlemad Reimanniga põnevuses, maitsesime sekka napsi, ja kui Vana oli piibu uuesti laadinud, kõneles ta:

„Läksid veel aastad. Ikka elas ilus Anita siin majakeses, aga poiss oli juba suur. Siis ühel sügisesel päeval olid Anita ja poiss siit kadunud. Maja seisis tühi ja keegi ei teadnud, kuhu on jäänud Anita ja ta poeg. Kadunud olid ka mõlemad vene tüdrukud. Kõneldi üht kui teist, kuid midagi lähemalt ei teadnud keegi. Usutatud kutsarit, kuid see oli vait kui surnuhaud. Ühed arvasid, et Anita on mõisast põgenenud, teised aga arvasid teadvat, et parun on saatnud Anita ühes pojaga ära Peterburi.

Seisis see majake siin tühi aastaid. Juba tekkis paruni juustesse hõbedasi jooni, lõid mullegi habemesse hallid karvad, elasime paruniga

nagu ennegi ja käisime veel mitu korda Venemaal karujahil, aga iialgi ei kõnelnud ta enam Anitast. Jaa, mu noored sõbrad, aastad ei heida armu, kuid nad tasandavad kõik lõhed, topivad kinni kõik praod. Leidsin peagi, et olen vana, juba hall, ja samuti hall oli juba ka parun. Ühel päeval kutsus ta mind mõisa, tõi välja kallist viina ja laskis kabinetti tuua tolle karunaha. Istusime maas nahal, nagu sõber sõbraga, maitsesime kanget viina ja siis kõneles vana parun: „Vaata, Peeter, minu juuksed olema juba valged just nii nagu sinul. Oleme elanud siin mõisas, näinud häid ja kurje päevi. Varsti olema see mäng läbi meile mõlemile. Lüüakse meid mätta alla ja sellega lori lõppema. Aga Peeter, sa tundma seda karunahka ja mina, parun Knorring, üks kartmatu inimene siin ilmas, vanduma siin selle karunaha juures, et nii kaua kui elama sina, armas Peeter, peab sul põhjust olema tänulik olla oma parunile. Sa olema juba vana, Peeter, ma märkama, su käed juba värisema, niisama kui minul. Meie ei lähe enam karujahti, meil olema vaev juba sikulegi sarvede vahele saada, meie olema igavesti omaga läbi. Tuleva kevadest jätma sa oma armas Kalsamets ja tulema ära mõisa. Sa tead, seal metsa ääres olema majake. Ta on kaua seisnud tühi, sest mina ei olema tahtnud, et seal oleks elama keegi pärast Anitat. Aga sulle olema ta paras ja sina seal elama nii kaua kui sina kah kukkuma mättasse. Kõik saab sul olema, sest seda ma olema sulle võlgu. Ja kui mina kukkuma enne kui sina, siis olema mureta, küll mina kõik korraldama hästi ..."

Nii ta siis mulle kõneles ja nii ma tulingi Kalsalaane kurust siia . . .

Mõni aasta hiljem kandsime vanaparuni maamulda, ta puhkab seal saksamaakuuskede all metsaserval, teinepool mõisat ühes teiste Knorringitega. Kasvas tal poeg, aga mitte see, mis Anitast, astus mõisat valitsema, aga sellest pole vana varjugi, ei ole, ei ole tema nägugi. Eh, säärased on need elupäevad . . ."

Vanamees lõpetas. Väljast sirasid tuppa veereva päikese punased kiired. Ja vanalt pärnapuult langes kuldkollaseid lehti.

4.

Paar nädalat hiljem kõndisime Reimanniga jälle Laane-Vanale külla.

Oli õhtu.

Hakkas kõbistama väikest vihma ja vanad raagus pärnapuud maja ümber kohisesid süngelt.

Ning kõrgete kuuskede kohin maja taga kostis tumeda mühinaga.

Kui tuppa astusime, nägime Laane-Vana ja mõisa seppa Jassi laua juures istumas, napsipudel ees. Oli näha, et sepp Jass oli omal järjekordsel külaskäigul.

Meie tuleku üle rõõmustasid nii Laane-Vana kui ka Jass.

Olid olnud neil kahekesi jälle käsil jutud vanaparunist nagu harilikult. Sepp Jass oli kõva jutumees, kah juba paruni ajal mõisa tulnud, ja teadis kõiksugu jutte ja anekdoote vanast Knorringist, milliseid mõisa ja vallarahva suus ringi liikus.

Jätkas ta oma jutte, kõneles suurepäraselt ning tihti nii nalja visates, et sai kõvasti naerda.

Naeris ka Laane-Vana vahete-vahel, kuid hüüdis sepale tihti vahele: „Seda sa, Jass, nüüd küll juba valetad, vanaparun polnud säärane mees...“

„Kuidas, ei olnud säärane? Oli just enam kui säärane, — ta oli poolenisti hull!“ sähvas viimaks sepp.

„He-he! Hull!“ naeris nüüd Laane-Vana. „Sedaviisi oleme kõik veidikene hullud. Annaks taevas, et oleksime meiegi niipalju hullud! Ei säärast parunit see mõis enam näe...“

Ja Laane-Vana tõusis lauast ning kohendas küdevat ahju. Sepp kallas meile oma poolikust pudelist ja Laane-Vana poole pöördudes hüüdis ta:

„Kuule, Vana, mis sa sellest arvad, — kas lööme õige sinu suurele samovarile auru sisse? Ehk tood siis kapist välja ka midagi säärast, nagu toona, vaat' oleks asi, mida nooreherradele pakkuda ja hea endal mekkida.“

„Neh, neh! Sina neid asju juba tead,“ vastas Laane-Vana muhedalt. „Samovar tuleb niikuinii ja tule lööd muidugi sina, see on su amet, aga mis peale selle, — seda me alles näeme...“

Seepeale kobistasid sepp ja Vana natuke aega kõrvaltoas ja köögis ning peagi surises kesk ümmargust lauda samovar. Kobistas Laane-Vana veel kapi juures ja pani siis pooliku rummipudeli „va rummipära“, nagu sepp seda nimetas, ettevaatlikult lauale.

Siis toimetas ta lauale ka teeklaasid ja muu vajaliku.

Laulis tasaselt samovar, sepp sai meie karbist järjekordse paberossi, kuna Vana lõi põh-

jani täis oma piibu. Tundus, et olemine hakkas kenasti.

Laskiski sepp oma jutud uuesti lahti ja meie Reimanniga pidime vahetevahel kõhtu kinni hoides naerma.

Laane-Vana naeris harva sekka, popsis oma piipu ja näis olevat omaette mõttes.

Toredasti helkis lambivalgusel ta kollakasvalge prohvetihabe ja maalilised olid ta valged juuksesalgud üle otsaesise. Midagi suursugust ja piibliprohvetlikku oli sel hetkel kogu vanamehe olemises ja ma silmitsesin teda huviga.

Peagi looris piibu- ja paberossisuits toa siniseks ja auravad teeklaasid vähese rummiga lõid laua ümber mingi salapärase veetleva meeleolu. Sepa veidrad jutud vanaparunist näisid olevat lõpmatud.

Mu pilk sattus vahetevahel vastasseinale laiade põdrasarvede vahele, kus rippus kaks väikest tuhmi päevapilti, ja ikka ning ikka meenusid mulle need kaks, kes kunagi ammu siinsamas laua ümber olid istunud, ilus Anita ja parun.

Korraga lõpetas sepp oma jutu ja ütles Laane-Vana poole pöördudes:

„Aga Vana, sa pole mulle mitte kunagi põhjalikult seletanud, kuidas sa ikka nii äkitselt sealt laane kurust Kalametsast välja lendasid ja kuhu jäid su neli kanget poega."

„Eh, mis neist vanadest asjadest enam kõnelda! Sa ju tead, et vanaparun andis mulle siia eluaegse korteri ja ülespidamise ning natuke iga-aastast tubakaraha, — ons mulle vanale

veel rohkem tarvis," vastas Vana pooltahtmata ja vaatas kõrvale.

„Aga ma olen kuulnud, et sinu äratulek Kalsametsast on olnud üsna keeruline. Mis pidi seal sulle juhtuma? Läksid paruniga tülli või?"

„Ah, polnud seal tüli midagi, vana parun oli tark inimene. Küllap oleks ma Kalsametsas veelgi püssi kannud, kui mitte need poisid, raisad . . .

Aga, noh, oligi mul endal aeg puhkama asuda: oled oma viiskümmend aastat ära orjanud, kaua sa's ikka . . ."

„Jah, neist Kalsa poistest praegugi veel räägitakse, olevat olnud vänged jäärad."

„Heh, nojah, nagu vana ees, nii poisid taga," naeratas Laane-Vana nähtava heameelega ja lõi uut tubakat piipu.

„Mis lugu nende poistega seal siis oli?" päris Reimann.

„Mis seal ikka oli," vastas Laane-Vana. „Vaadake, asi on nii, et kui poistes on vana jahimehe ja karuküti verd ja kui nad kasvavad metsas, saavadki neist hiljem päris metsalised. Mitte selles mõttes, et lähevad kedagi tapma või röövima, ei, ei! Püssiga kasvavad koos üles ja õpivad seda riistapuud põhjalikult tundma. Ja kui sääraseid poisse on sul korraga neli ja sa elad suures mõisa laanes, kus on igasugust looma ja lindu, siis — issand olgu sulle armuline! Minu õnneks või õnnetuseks kõik neli poissi olid nii kanged kütid, et hakkasid metsas tegema liiga. Paari, kolme aasta sees võtsid maha viis-kuus põtra, kaks karu, kümmekond hunti, kitsi, rebaseid, jäneseid lugemata, rääkimata lindudest. Ei aidanud nendele sunnikutele

hirm ega arm. Vedasid kitsi juba koormate kaupa salamahti Tartu; prassisid kõrtsides, igal mehel saksa säärikud all ja kuldkellad taskus. Piirisaare kõrtsis olid märatsenud nädalad otsa ja külvanud vene tüdrukutele raha . . . No ütle, mis sa veel ütled. Puutusid need asjad vanaparuni kõrvu, naabermõisnik oli omalt poolt kah kaevanud, noh, mis oli seals enam teha. Aga — vanaparun oli tark inimene, — ta tegi minuga kõik tasa ja targu: ütles, et tule nüüd Kalsalt ära, sinu poisid on kanged mehed, ma soovitan nad teistesse mõisatesse metsavahtideks . . . Jah, ja nii ta tegigi: mind tõi siia, poisid said iga mees koha, kes Pärnumaale, kes Tallinnamaale, — ja Kalsametsa karud, põdrad ja kitsed võisid elada jälle rahus . . ."

„Oli seal Kalsametsas ka palju karusid?" pärisin mina.

„Oh jaa! Oli neid seal laanes mitu pesakonda ja parun hoidis neid kui silmatera, ei lubanud neid kellegil tülitada ega tülitanud ise. Ütles alati: „Las mürama, las tegema juuda tempe, las tundma hirmu terve vald paruni karude ees! Maksma ennem mõne vallamehe lehma või vasika välja, aga karud jätma puutumata. Karud olema minu uhkus, teistel mõisnikel ei olema niipalju karusid."

Ei olnudki kuskil teiste mõisate metsades nii palju karusid, kui oli meil . . ."

„No pidi olema nendega ka tegu; ütles sepp: „kas silmanägu segi ei kiskunud?"

„Oh, sai nendega põrgunalja. Korra, ma mäletan, juhtus meie karuga säärane lugu, mis tegi lärmi üle Liivimaa."

„Üle Liivimaa?"

„Jah. Lugu oli nimelt nii, et olin veel noor mees ja kõiksuguseid vempe ja vigureid täis. Tol ajal raiuti mõisa nurmede laiendamiseks Aravu kandis hulk metsa maha. Raiesmaale külvati kaer.

Kasvas kaer kaelani ja parun arvas, et vakamaa annab siin oma viiskümmend vakka. Aga parajasti, kui kaer hakkas valmis saama, olid Kalsametsa karud jaol. Roobitsesid vakamaade viisi toredat kaera maha, magasid ja väherdasid kaeras.

Vihastus parun selle tembu üle hirmsasti ja andis minule käsu raiesmaal valvel käia ja karusid hirmutada.

Mõtlesin välja kõiksugu hirmutusabinõud, lasksin hirmutuseks püssi, panin kaera inimesemoodi hirmutisi, seadsin tuulekärrud käima, kuid sellest kõigest jätkus ainult paariks ööks, — harjusid põrgulised nende asjadega ära ega pannud viimaks neid enam tähelegi. Püssipauku kartsid kõige enam, aga kaua sa ikka paugutad, harjusid sellegagi viimaks. Pealegi tulid nad tõprad parajasti koidu ajal, siis kui sul uni on kõige magusam. Olin teinud raiesmaa äärde mändide vahele kõrge lava ja sealt ma neid siis hirmutasin. Aga seal oli ka üsna mõnus magama jääda . . .

Kurtsin parunile ja metsaherrale karude ülbusest ja küsisin nõu, mis nende vastu ometi ette võtta. Kui sedaviisi edasi läheb, ei jää toredast kaerast viimaks muud järele kui mahatallatud põhk.

Mõtles parun, kratsis kõrvatagust ja ütles: „Mis kurrat siin tegema! Votma moisast mitu meest ja laskma mitu püssi . . ."

Tegingi paruni nõu järgi. Kutsusin paruni käsul aidamehe, rehepapi ja mõisa sepa, va kadunud Kaarli endale mõneks ööks appi karusid hirmutama. Põmmutasime mitmest püssist korraga. Rehepapp, va vembumees, ütles kord, et kui paneksime õige sooladega tule neile otsekohe peale. Ei julgenud seda tempu omapead teha, küsisin parunilt luba. Aga parun kiruma: „Mis? Sina tahtma karule soola perse laskma? See minema mädanema ja karu ära surema. Laskma ainult kõvasti pauku . . ." Noh, lasksime pauke, aga ei kartnud põrgulised ka mitut püssi kuigi kaua.

Kord, kui jälle istusime ülal laval ja ootasime karusid, ütles sepp: „Kas teate, poisid! Paneme ühe mesikäpa purju ja siis talle, kuradile, kaela kell! Seda nalja kartvat karud kõige rohkem ja kellamees hirmutab teisedki karud igavesti metsa põhja. Ega kell selle mehe nahka riku, las jookseb ja kõlistab, küllap tal viimaks aru pähe tuleb ja kella kaelast rebib. Mõneks ajaks on tervel karukarjal nahk hirmu täis. Ja siia kaerapõllule tagasi tulevad nad vaevalt . . ."

„See on tore! Kell talle kuradile kaela!" olime kõik nõus.

Pealegi pidi see alles number olema, kui va mesikäpp nina täis võtab.

Oli selge, et säärasest plaanist ei parunile ega metsaherrale hingatagi ei tohi.

Silmapilk oli tegevusplaan koos: sepp pidi taguma tugeva rõnga ja hästi kõliseva karjakrapi, aidamees muretsema mõisa viinaköögist ämbritäie märjukest, vähemast ei arvatud aitavat . . . Plaan oli ilus ja igamees tuli oma ülesandega toime, ainult viinasaamisega oli

pisut tegemist: läks aidamees viinaköögist viina saama, seletas, viinameistrile asja ära, et nii ja nii — paruni karu tarvis purju panna ja talle naha peale anda, tallab kogu kaera maha.

Aga viinameister mõtelnud ja ütelnud siis: „Annan viina välja, kui tood parunilt tähe." Säh sulle, kes see julgeb parunilt tähte otsima minna? Tuli aidamees tagasi ja seletas, et kõik on mokas, viinameister tahab paruni tähte!" Ütles siis va kadunu Kaarel talle: „Mine tagasi ja ütle viinameistrile, et parun käskis viina välja anda, mingit tähte polevat vaja . . !" Noh, heakene küll! Näemegi, et aidamees juba tuleb, viinakandam käe otsas. Vadisime siis õhtul kõik kolmekesi metsa kaerapõllule ning ronisime vahilavale. Kuna aega veel oli, istusime ülal laval ja katsusime üle pange ääre karule määratud märjukest.

Äkki kuuleme: metsa all murduvad oksad praks ja praks! Mõtleme, oh sa kurat, juba karu tuleb, aga meil viinapang alles laval!

Ootame vana pätsu, kuid — oh sa tuline kurat! — puude vahelt tuleb nähtavale ei keegi muu kui parun. „No saadan teda küll siia vedas," mõtlesime vist kõik korraga.

Ehmusime näost lubivalgeks: igaühele oli selge, et on sündinud äraandmine. Vaatasime esiteks sõnatult läheneva paruni poole ja taipasime alles siis püsti tõusta ja teretada, kui ta juba puu all redeli juures oli.

Terre, poisid! Oh, te halvad poisid! Kas votma ka mind oma seltsi?"

„Palume, härra parun," saime meie vastata, igal mehel nahk tulist hirmu täis.

„Oh, poisid, olete mul halvad poisid!" kõne-

les parun üles ronides. „Mõtlema ilus nali, aga minule ei ütlema! See nali olema tubli, poisid, mina tahtma ise see nali nägema . . . Kes olema see poiss, kes selle välja mõtlema?"

„Mina, härra parun," vastas sepp, mina olen see süüdlane."

„Tubli! Seda mina juba mõtlema." Ja parun asetas end seltsimehelikult lavale istuma.

Nüüd pääsesid meeste keelepaelad lahti ja plaan seletati otsast otsani ära, sest kõigile oli selge, et meie kummaline kavatsus parunit ennast kõvasti huvitas.

Ja parun oli sõbralik. Ta pakkus meestele koguni sigareid ja seletas nüüd, et meie plaanist oli talle teatanud viinameister, kelle käest aidamees viina käinud hankimas, sest viinameister oli arvanud — mine tea, mis mehed viinaga teevad, pistavad ise kinni . . . Nojah, istus siis parun seal meie keskel nagu omamees kunagi, ajas naljajuttu karudest ja muust ning ütles lõpuks: „Nüüd, poisid, panema see pang kaera! Mina tahtma nägema see nali. Ja sina, sepp, panema karule kell kaela. Aga poisid, seda mina teile ütlema: kui minu karu hukka saama, siis vastutama teie kõik oma nahaga..."

Ähvardus oli ränk ja meie ei saanud aru, kas ütles parun seda nalja pärast või tõsiselt.

Viisime viinapange alla, asetasime kõige lopsakama kaera sisse ja asusime kõik põnevuses karude tulekut ootama.

„Aga kui tulema mitu karu ja üks jooma purju, teised mitte, mis saama siis? Kas sina, sepp, ka siis minema kella panema?" küsis korraga parun.

Jah, selle peale ei olnud keegi mõelnud, kuid sepp vastas siiski kindlalt:

„Jah, parunihärra, paneksin neile kõikidele kellad kaela, nagu vasikatele, kui härra aga soovib . . .“

See vastus meeldis parunile ja ta lubas sepale anda hõberubla, kui ta kas või ühele purjus karule kella kaela saab.

Ootasime kaua.

Koidu eel kuuldus sügavast metsast tuttav pragin ja okste naksumine: sealt tulid karud. Tuli neid kurjevaime seekord tükki kolm ja me kõik olime arvamisel, et nali võib kuidagi nurjuda.

Nägime kõrgelt lavalt, kuidas karud asusid kaera, ajasid nina püsti, nuusutasid meie suunas õhku, kuid jätkasid kaerte robistamist. Istusid kaeras kahe tagumise käpa peal püsti, lõid esimeste käppadega kaera kokku ja roobitsesid oma laia peoga ja toppisid suhu.

Parun vaatas seda etendust põnevuses pealt ja urises vahetevahel sekka: „Vaata, nii nemad olema minu kümme vakamaad kaera nahka pannud . . .“

Siis äkitselt nägime, kui üks kolmest karust ajas nina püsti ja nuusutas norskavalt viinapange suunas. Ja järjest innukamalt nuusutades hakkas ta otsejoones viinapangele lähenema.

Pea oligi ta pange kallal, ja nii kui pea pange pistis, ei tõstnud ta seda sealt enne kui nähtavasti kõik märjukese oli alla lõgistanud.

Vahtisime ärevalt, silmapilk oli äärmiselt põnev. Ja siis nägime: vana suur mesikäpp istus pange juures, lõi käpaga paar korda üle nina ja laskis kuuldavale kõlava mõmina.

Ikka mõmm-mõmm-ööh! kostis üle raiesmaa ta mõmin ja tegi teised karud eemal rahutuks. Nad katkestasid söömise ja tulid mürajale lähemale. Aga napsivõtja tegi juba uusi ennenägematuid liigutusi: ajas tagumistele käppadele püsti, vehkis esimestega, kargas siis tükk maad eemale lopsakasse kaerasalku ja roobitses vahvasti kaeru suhu.

„Votab sakuska," ütles parun.

Järgmisel silmapilgul oli karul täielik tants käimas: kõva müra ja mõmina saatel vehkis ta esimeste käppadega õhus, lõi just kui takti, tegi mitmesuguseid hüppeid, laskis toredasti kukerpalli, tõusis jälle püsti ja, silmates oma kaaslasi ligidal, lähenes neile ja jätkas pöörast tantsu nende ees, just kui oleks tahtnud neile etendust anda. Teised kaks vaatasid nagu sügavas imestuses ja kohkumises kaaslase märatsemist pealt, just kui küsides: mis on lahti, mis on juhtunud? Paaril korral katsus purjus mesikäpp oma kaaslaste kallal mõnda nalja teha, kuid need, kui kained mehed kunagi, kargasid ehmudes kõrvale ja vahtisid tummalt.

Siis äkki oli vanamehe jõud otsas, ta langes kui suur pruun kott siruli ja natukese aja pärast kostis tume norin meie juurde ülesse: mesikäpp oli täis kui sikk ja magas norinal.

Juba hakkas näitama tõusva päikese serv. Kaks napsimehe kaaslast olid oma kõhud täis ahminud ja kadusid aeglaselt metsa alla.

Kui enam kuulda polnud kaugenevate karude pragistamist metsa all, olime kõik kui üks mees puu otsast lavalt maas, meie püssidega, sepp rõnga ja krapiga.

Lähenesime ettevaatlikult magavale mesikäpale, et magajat mitte äratada.

Aga mesikäpp näis puhkavat surmaund. Ta oli — nii pikk kui lai — kaeras selili, hambad vähe irevil, ja norskas vanamehe moodi.

Tõmbasin teda tagumisest jalast, aga mesikäpp lamas kui surnu. Juba usaldas sepp ta kaela kobada, kuid karu norskas ilma liigutamata.

Üks, kaks, kolm oli raudne vits ümber karu kaela ühes krapiga. Sepp võttis taskust tangid ja keeras vitsa otsad kinni.

Siis vadisime üles lavale tagasi: oli tarvis näha, kuidas purjus mesikäpp ärkab ja mis näo ta teeb?"

„Kas parun oli ikka ka ligi, kui rõngast panite?" küsis Reimann põnevuses.

„Tema oli esimene, aga ei läbenud mees musta ega valget öelda. Nojah, ronisime siis lavale tagasi ja ootasime. Juba tõusis päike keskhommikusse, kaugelt kostis moonakate ja päeviliste hüüdeid, kauge karjapasuna hääli ja lähedaloleva mõisa helisid. Kaerast aga kuuldus tume norin: seal magas mesikäpp ikka veel oma ränka peatäit.

„Kas laskma üks pauk," ütles parun kannatamatuses, „või tegema üks kõva kära, tema ei mõtlegi üles tulla . . ."

Aidamees soovitas kära mitte teha, küll ärkab ise üles. Sepp kurtis silmakirjaks:

„Oleks vaja ju sepikojas olla."

Ja mina lisasin juurde: „Jah, minul vaja Kalsametsas . . ."

Aga parun lõi käega ja ütles: „Teie selle eest mitte muretsema, härral olema tööd, aga olema

ka päevi! Küll karu varsti ärkama ja meie veel naerma . . ."

Läks veel tükk aega ja siis ärkas karu: keeras enne paar korda norinal külge, äigas siis käpaga üle nina, peletas vist kärbseid. Seejuures lõi krapp tirinal klõk-klõk!

Nüüd ajas mesikäpp end äkilise liigutusega istukile ja vaatas uniselt ringi. Klõgises krapp juba kõvemini. „Mõmm-mõmm-mõmm-ööh!" häälitses nüüd karu, kargas püsti ja viskas paar lookjat-hüpet. Krapp lõi põrgulärmi. Koledas ehmatuses lõi karu end tagumistele käppadele istuma, tunnistas imelist riistapuud kaelas ja lõi esimesed käpad rõnga kallale. Krapp lõi kõlisema, nii et vaikne mets kajas. Karu, ehmudes läbilõikavast tirinast, tegi kaarhüppe ja kuuldes, et õudne kära ta kõrva juures kaelas aina kõvenes, pistis äkki kui nool hiigla hüpetega metsa poole.

Noo, vennad, see oli alles müdin! Põnevuses ja ammuli sui olime jäänud meie kõik seda õudset etendust vaatama. Aga karu oli juba puude vahele kadunud. Praksusid puude oksad, ragisesid mahamurdunud puutüvikud, robisesid ja raksusid ettepuutuvad puud ja põõsad. Ning selle sekka kostis läbilõikav krapi kõlin. Oli kui oleks kümme härga krappidega kihutanud metsa all tuhatnelja. Selle õudse kõrina, müdina ja pragina üle kuuldus harva sekka viimases hirmus ja ehmatuses jooksva karu õudne mõ-õ-õ-mühh! mõ-õ-õõ-mühh! Kostis see müdin veel tükk aega, kuni aeg-ajalt kaugenedes hoopis Kalsametsa tihnikusse vaikis

Nüüd tõmbasid mehed hinge tagasi ja parun, visates püssi õlale, sõnas:

„Eh korrat! Poisid, kas nägema! See olema sõit, ei tema enam kaera tulema! Nüüd tema lööma kõik Kalsamets jalapeale ja metsavaht nüüd vaatama, mis metsas sündima . . ."

Ronisime lavalt alla ja hakkasime aeglaselt mõisa poole sammuma. Mina tahtsin Kalsametsa poole pöörduda, kuid parun, kes oli väga heas tujus, ütles:

„Koik mehed tulema moisa, igaüks toop viina saama."

Teel mõisa poole arutasime elavalt, mis küll peaks sündima metsas, kui karu oma krapiga jõuab teiste karude sekka tagasi.

„Seal nemad tantsima kõik koos üks eht karutants," arvas parun.

„Kui nüüd viimaks karu hirmu pärast ära ei kärva," ütles sepp.

„Kui kärvama, siis kärvama, olema mulle palju kahju tegema. Joodikuga voima koik juhtuma," vastas seepeale parun.

Mõisas anti meile tõesti igale mehele toop viina ja kästi siis igaühel oma töö juurde minna. Lahkudes ütles mulle parun: „Sina, Peeter, nüüd Kalsalaande minema ja uurima, kas karud metsas olema ja mis nemad seal tegema. Siis tulema ja minule ütlema. Ja valvama, kas karud veel kaera tulema . . ."

Kõndisin oma Kalsametsa. Kodus olid minu pojad juba liikvel. Nemad olevat kuulnud kaugel metsas karude müramist ja läinud vaatama. Kuulnud eemalt, et kõliseb karjakrapp ja arvanud, et küllap nüüd mõni mesikäpp on napsanud külakarjast mõne mullika ja toonud laande poegadele sakuskaks. Aga poiste ligemale minnes kostnud krapi kõlin kord siit, kord sealt ja

karud müranud nii koledasti, et poisid pole ligidalegi julgenud minna.

Seletasin poistele paari-kolme sõnaga, mis raiesmaa kaeras sündinud. Noo, see jutt tegi poistele alles nalja ja varsti vehkisime kõik viiekesi laane poole minekut. Tahtsin ise lähemalt tutvuda, mis metsas lahti.

Versta paar metsavahimajast eemal, sügavas põlislaane kurus algas piirkond, kus karud harilikult pesitsesid. Kuulsimegi juba kanget karude müra. See kostis aeg-ajalt, just kui oleks keegi harva sekka suure trummi pihta löönud.

Sammusime kiiresti ja hariliku ettevaatusega. Pidime poiste arvates juba olema seal, kus nad paar tundi varem karude müra kuulnud, kuid sel silmapilgul kostis müra ikka sama kaugelt kui varem, näis koguni kaugem ja nõrgem olevat. Jäime hetkeks kesk laant seisatama ja kuulatasime iga nelja tuule poole. Õõnes karude mõmin kostis nüüd veel vaevalt, kuuldus aeg-ajalt nõrgenevat. Rühkisime suure ettevaatusega uuesti edasi, olime peagi hoopis sügavas laane põhjas, aga karudele ligemale ei jõudnud. Uuesti kuulama jäädes oli kuskil veel vaevalt õõnsaid hääli kuulda, mis natukese aja pärast hoopis vaikisid.

„Kõik on koos napsivennaga jalga lasknud," tähendas Juhan-poeg.

„Küllap läks siit purjuspäi Mooste või Rasina metsadesse," lisas Hindrik juurde.

„Kurat teab, kas ükski enam tagasi tuleb," arvas Kaarel.

„Ja mis ütleb siis parun," osatas Jakob.

„Vannub kõiki põrgu põhja."

„Ja ennast kõige otsa. Hehee, kurat, vanamees, sul võib veel sandisti minna . . ."

Mul tundus olemine tõepoolest kõhe. Kui nüüd see krapimees tõesti pani jooksu ja kõik teised ees? Läksid, kuradid, kõik koos ja ei tulegi selle nalja peale enam tagasi! Aga mõtlesin — parun ise oli ju ligi, kiitis kõik heaks . . .

Nuuskisime laane sügavamad sopid läbi, leidsime palju kohti, kus karud olid pesitsenud, kuid karudest endist mitte jälgegi! Tõepoolest, süda lõi külmaks: mis näoga sa paruni ette ilmud?! . . .

Lonkisime kodu poole tagasi ja otsustasime paar päeva oodata, — saab näha, kas karud ilmuvad tagasi või mitte.

Järgmisel ööl saatsin poisid raiesmaale valvama, kuidas on seal lugu, kas tuleb mõni kaeru sasima.

Poisid ilmusid hommikul tagasi ja teatasid, et kaeras olnud kõik vaikne. No, pergeli pihta, nüüd on asi hull!

Kõndisin mõisasse paruni jutule ja teatasin seisukorda Kalsametsas. Parun kuulas tähelepanelikult, kratsis siis kõrvatagust, vahtis mulle altkulmu otsa ja sõnas:

„Nüüd olema meie teinud paha nali. Kui ei minul enam karusid olema, kus mina enam kõlbama. Aga — ootama veel üks nädal. Mina metsaherra Mooste ja Rasinale saatma kuulama, kas minu krapimehi seal olema nägema. Sina aga valvama, kas neid juba metsas olema . . ."

Tulin mõisast tulema, süda pisut kergem, sest parun ei ütelnud mulle midagi pahasti. Nähtavasti tema, kui tark inimene, sai aru, et ta

karude kadumises ise samavõrt on süüdi kui mina või teised . . ."

Laane-Vana toppis vahepeal piipu.

„Mis sündis siis edasi?" küsis sepp kannatamatult.

„Ah, mis edasi?" jätkas Laane-Vana. „Vaat' siis oli säärane nali, et karud ei tulnud ega tulnudki nähtavale. Läksin nädala pärast mõisa, nagu kästud, ja teatasin alandlikult, et paruniherra, Kalsametsas on kõik endiselt vaikne . . .

Parun oli üsna mossis, kuulas minu teadaannet, vahtis aknast välja, pööras siis näo tõsiselt minu poole ja sõnas:

„Mina olema järele kuulanud, et Rasina metsadest on karud läbi jooksma, üks kellaga taga ja teised kargama ees. Tormama mõisa põldu läbi, hirmutama moonameeste hobused lõhkuma ja moonamehed hirmu pärast pikali. Minema kui kuradi postvanker moirates Tartu poole. Rahvas arvama, et nüüd viimnepäev käes olema . . ."

Selle juures parun pisut naerataski, tal näis olevat mingi rõõm oma karudest, kes teistele õudset mürtsu tegid. „Ja, armas Peeter," jätkas ta siis: „metsas meie kõvasti naerma, kui karu jooma viina ja purjus olema, aga nüüd mina enam ei naerma. Jumalaga, armas Peeter!" Parun oli toolilt üles tõusnud ja ulatas mulle käe.

Ma tulin rõhutud meeleolus tulema.

„Ja karud ei tulnudki enam tagasi?" küsisime mina ja Reimann peaaegu korraga.

„Oh, nooreherrad, ma veel kõnelen, laske pisut hinge tõmmata. Nojah, vaat' siis oli metsas hoopis vaikne lugu mitu nädalat. Kogu selle aja

ei käinud ma kordagi mõisas ega mõisast ei käinud keegi Kalsametsas. Kuni ükskord poisid metsast tulles teatasid, et nemad näinud metsas jälle karu. Ei tahtnud enam uskuda, et karud kunagi tagasi tulevad, usutlesin poisse põhjalikult. Poisid kinnitasid, et nemad tõesti karu näinud. Mõtlesin, mine tea neid poisse, puhuvad mul kõrvad täis, tarvis oma silmaga näha. Läksime poistega metsa ja, ennäe, — mitte kaugel metsavahi majast laaberdab vana mesikäpp metsasihil nagu ennegi. Tegime talle poistega väikese hurraa, ja ma ruttasin kergeil jalul metsast tulema: paruni ausad karud on jälle tagasi! Lasksin rutujalaga mõisa poole parunile head uudist teatama.

Minu saabudes paruni vastuvõtu tuppa, istus parun laua taga, sulg pihus, ja kirjutas midagi. Silmates mind sisse astuvat, viskas ta sule käest, astus mulle vastu, ulatas rõõmsalt käe ja ütles enne kui ma suu lahti sain: „Noh, Peeter, mina sind just olema tahtma juba mõisa kutsuma. Olema minul üks suur uudis!"

„Ja minul teile ka, parunihärra, — karud on Kaltsametsas tagasi!"

„Kurrat ja põrgu! Kas olema tagasi?"

„Jah, paruniherra, ise oma silmaga nägin!"

„Tubli, Peeter, kurramus, tubli! Hehei, korrat, küll olema üks ilus nali: kas sina mõistma maakeelt lugema?" Ja kähku oli ta laua juures tagasi, võttis sealt ajalehe, ulatas mulle ja kõneles elavalt: „Vaata, Peeter, siin olema Pernotseitung „Perno Postimees" ja vaata, siin olema maakeeli, lugema see viimane nali, hehei, küll see olema alles üks nali . . ."

Võtsin värisevail kätel „Perno Postimehe"

ja lugesin paruni poolt näidatud kohast: Pernomaal, Voltveti laanes on lastud maha suur vana karu. Karul on olnud kell kaelas tugeva raudrõngaga. Karu on tantsinud metsas roppu tantsu, kõik teised karud on müranud ümber. Arvatakse, et see on kas mõni tantsukaru, kes tantsitaja käest lahti pääsenud ja metsa pagenud, või on mõni karukütt karu purju jootnud ja talle kella kaela pannud, et karuga paha nalja teha. Seda karu olevat ka Viljandimaal nähtud ja mitu karu joosnud tal ees. Karu nüliti ära ja nahk viidi Voltveti mõisa . . ."

Olin üllatatud sellest sõnumist: või siis nii kaugele see napsivend tegi sõidu!

Aga juba kõneles parun: „Kas sina nüüd kuulma, Peeter, kus see nali lõpema? Aga mina oma karunahk kätte nõudma. Mina kirjutama nüüd kiri Pernomaale Voltveti parunile ja keik teie naljamehed, mõisa sepp, sina ja aidamees alla kirjutama ja tunnistama, et see olema minu karu ja et meie karuga see nali tegeme. Küll Voltveti parun see nahk mulle saatma . . . Ja siis Voltveti parun mõistma, et vaata, kus olema parun, kes moistma tegema karudega üks kova nali, millest keik moisnikud Livlandis konelema . . ."

„Ja kiri saadetigi minema?" uudishimutses sepp.

„Parun tegi kirja valmis ja veel selsamal päeval kirjutasime alla. Seepeale käskis parun meile igale mehele jälle toobi viina anda. Jõime seda viina sepikoja taga lepikus ja õhtuks oli sepp, va kadunu Kaarel, nii täis, et enam jalul ei seisnud, märatses ja vandus, et mõisas mitte kedagi ei karda peale paruni, kes olevat vana kuld ise."

„Ja siis, — paar nädalat hiljem — oligi parunil karunahk käes, aga krapi ja rõnga jätnud Voltveti parun endale mälestuseks. Karunahk ise on praegu veel alles paruni kabineti põrandal . . ."

Laane-Vana hakkas piipu toppima, sepp Jass kallas uue klaasi teed ja tilgutas pudelist igaühele natuke rummi ning sõnas:

„Olid need ajad ja tembud! Oli teil, kuraditel, ka pea, säärast vigurit välja mõelda! Ja oli ka parun, kes ise kaasa tegi, — pole asjata need jutud, mis veel tänapäev tema kohta rahva seas kõneldakse . . ."

Meie Reimanniga olime hinge tagasi saanud.

„See oli alles temp!" ütles Reimann.

„See oli küll kuramuse temp," oskasin mina öelda. Laane-Vana popsutas piipu, ise viibides sügavais mõtteis.

„Aga kuidas oli Kalsametsas pärast karudega? Kas võtsid õppust pärast pikka sõitu?" küsis sepp.

„Ah, raiske," äigas Laane-Vana käega, „olid pärast samasugused tõprad kui ennegi. Pidin mina vaene nendega igavest häda nägema. Viisid mul samal sügisel härja-pusa, tegid ropusti kurja valla meestele. Tulid vaesed talumehed mõisa kaebama: „Pai parun, karud teevad liiga, — jälle viisid lehmamullika!" Aga parun, va naljahammas, vastanud neile ikka: „Mis teie röögib! Tänama oma jumalat, et minu karu murdma ära sinu lehma, aga mitte sind ennast!" Aga siiski maksnud talumeestele lehma ikka välja või jätnud teopäevi maha.

Kord tulnud üks Kõnnuküla mees teisest vallast mõisa kaebama, et Kalsametsa karud ole-

vat kõik tema mesipuud ära lõhkunud ja ühe taru süles koguni metsa kaasa viinud. Oli siis parun naernud ja andnud mehele mõistatuse mõista: mis on magusam kui mesi, mis on tugevam kui karu? Kui mees õieti mõistab, maksab parun mesipuu välja. Aga Kõnnu mees pole loll olnud: mõelnud natuke ja öelnud siis: viin on magusam kui mesi, parun tugevam kui karu"! „Õige!" hüüdnud parun, annud mehele rubla hõbedat ja käskinud viinaköögist ka toobi viina anda . . ."

„See oli juba herra," kinnitas sepp.

„Aga kord hiljem tegin ise karuga säärase tembu, millest pärast ei julgenud kellelegi hingata: viskas vana raisk äkki vedru välja ja polnud muud kui löö nahk õrrele . . ."

„Kuidas, sa põmmutasid mõne kogemata maha?" uurisime meie.

„Vaat', ei põmmutanud! Lugu juhtus hoopis teisiti. See oli ükskord suvel. Parun oli lubanud minul natuke uudismaad juurde teha. Tulen uudismaalt võsa raiumast läbi metsatuka. Oli lõunaaeg, päike paistis väga palavasti, mets oli kui saunaleili täis. Polnud mul seekord püssigi kaasas, ainult kirves õlal.

Tulen ja tulen, olen särgiväel. Tundsin tarvidust põõsasse kükitada. Istun põõsas ja ajan oma asja. Korraga kuulen, et otse minu ligidal keegi kõvasti norskab. Tõusen püsti, panen püksid póórale ja silmitsen sinnapoole, kust norin kostab. Näen: suur vana karu põõsa taga päikesepaistel siruli ja magab norsates kui õige mees kunagi. Ah, sina viimane raisk, mõtlen, päris häbemata, otse lausa teeraja äärde end

sirgu tõmmanud. Pidasin aru, mis teha, kas tasa minema minna või karule mõni koerus teha. Ja mis sa talle ikka teed: hakkad kirvega pihta, seda ei või, see pole mehelik, võib madinaks minna ja ei tea millega lõpeb. Tuleks teda, kuradit, järsult ehmatada nii et plagama paneb, — teadsin, et ta kurivaim midagi äkilist väga kardab. Oleks murdnud pihutäie oksi ja rohmanud tal üle näo, aga oksi murdma ei või hakata, kuuleb, ärkab üles ja siis on olemine räbal. Õnneks näen, et sealsamas minu juures kasvab suur haraline karuohakas. Haarasin ohaka varsi pidi kokku ja sikutasin tasakesi kõige juurtega ma seest välja. Keerasin siis ohakapõõsa veel pisut keerdu, läksin magavale karule üsna ligi, võtsin hoogu ja äigasin mesikäpale kõigest jõust vastu vahtimist. Sel silmapilgul sündis midagi hirmsat: ääretus ehmatuses kargas vanamees üles, tegi üle põõsaste hiigla hüppe ja röögatas õudselt. Järgmisel hetkel oli põõsastes kõva raksatus vastu puud ja midagi matsatas raskelt maha. Seepeale jäi kõik vait, ainult nagu mingi korin kostis põõsastest. Olles oma tembust keeletu, sammusin tüki aja kuulamise järele põõsaste vahele vaatama. Ja seal ta lamas, see suur vana karu, nii pikk kui lai, käpad laiali, keha kõvasti vastu maad, — lähema puu küljest lahmakas koort maha lennanud. Oli sirgu, ei hinganud enam, valmis mis valmis! Suust ja ninast nõrgus veel sooja verd ja tagaotsast oli verejuga paiskunud peaaegu kuni magamiskohani."

„Kurrat!" sai sepp põnevuses öelda.

„Tohhoo viimane kurat!" kinnitas Reimann samuti põnevuses.

„Jah, heakene küll," jätkas Laane-Vana, „karu oli valmis, aga mis sa siis ütled, kui kuuleb sellest kuidagi parun: oled kadunud inimene, ei muud midagi."

„Oleks võinud öelda, et tuli kallale", viskas sepp vahele.

„Ka sedagi on ennem juhtunud, et tapad ta enesekaitseks, kuid kas parun kui vana karukütt nii rumal on, et ta asja ei tunne, teab väga hästi, kuidas karu siis tapetakse, kui ta kallale tuleb . . .

Ei, siin tuli teisiti teha ja kiiresti tegutseda. Jooksin koju, hüüdsin poisid kokku ja ütlesin: võtke kähku pussid, ja minu järele! Need jäärad olidki välkkiirelt pussidega platsis. Mõne minuti pärast askeldasid poisid pussidega karu kallal nagu kullid raisa kallal. Üks, kaks, kolm oli karul nahk maas ja singid lõigatud. Mis ei kõlvanud, see veeti kaugemale tihnikusse ja maeti sambla alla, küllap seltsimehed öösi võtavad sõbra jäänused sakuskaks, võib-olla hundid koguni. Tahenes karunahk paar päeva ja sinkidele visati peoga soola peale, hoiti keldrinurgas peidus. Ja kolmanda õhtu tulles kadusid poisid kõige naha ja sinkidega öö varjus metsa vahele. Ei olnud neid mitu päeva näha, ja kui tulid, siis oli igal mehel midagi uut: kellel siidist kaelarätt, kellel uus puss, kellel pudel head viina. Olid nad sindrid Uulike salaküttidega kampa löönud ja nendega ühes koguni Tartu linnaski ära käinud ja karu naha ja singid kasulikult maha sahkerdanud. Nii, sõbrad! Ei haukunud koergi järele, ei julgenudki keegi sellest hingata kuni alles hiljem, kui vanaparun oli ammu surnud ja ma ise Kalsametsast ära tul-

nud, olen sellest napsiklaasi juures mõnikord jutustanud."

„Vahvad sellid, need poisid! Ja nüüd on nad sul kõik metsavahid?" tähendas Reimann.

„On metsavahid ja mõnigi juba kohta vahetanud, et ei raatsi mõisa põtru või kitsi puutumata jätta . . ."

„Aga ütle, Laane-Vana, räägitakse, et va karu mee peale kõige maiam olevat?" küsis sepp Jass.

„On kurivaim maias küll! Kord ma ise oma silmaga nägin, kui oli metsas üles nuuskinud vana poolkõdunenud kuuse, kuhu oli tulnud mesilaste pere. Pidasin seda puud silmas, tahtsin metsaherralt luba küsida, et see puu maha võtta, saaksime mesilased kätte. Aga näe, ühel päeval kõnnin metsas seal kandis ja kuulen juba eemalt, kuidas va mesikäpp aevastab ikka atsihh! ja atsihh! Hiilin lähemale ja näen, et vanamees istub puu all, vehib kahe käpaga õhus ja aevastab, siis paneb puutüve mööda üles ronima, jõuab paar sülda üles, kraabib puu kallal ja laseb jälle krabinal alla, ikka vehib ja aevastab. Taipasin, et vana vemmal ongi tolle mesilaste peidukoha üles nuuskinud ja katsub mett kätte saada. Mesilased muidugi kallal, kuid ega selle mehe paksu karva kallal pole suurt ette võtta. Kaitses oma silmi ja nina ja jälle tavai! puud mööda üles. Kestis see nõnda tükk aega, kuni viimaks väsis, ja küllap mesilasedki läksid tigedaks, — vehkis viimaks tusaselt metsa alla. — Kord juhtusin nägema, kui mesikäpp patserdas kaelani metsas lombis ja ta kohal sumises nähtavasti mesilaste parv, sest ta naksas lõugadega ja käpaga kord-korralt

õhku. Oligi mehel nina peas juba kui toop paistetanud, — küllap oli käinud kuskil mesipuid kiskumas, kus talle terve sülem naha kallale tükkis; ei aidanud muu rohi, kui poe kaelani vette. Sinder niisugune!"

Laane-Vana hakkas jälle oma piipu toppima.

„Aga kas juhtus mõnikord ka seda nalja, et ise karu käest kiskuda said?" pärisin mina.

„Juhtus mitu korda, aga ega omad karud nii tigedad minu peale olnudki, justkui tundsid omainimese ära. Kõige rohkem tuli ütlemist suurtel jahtidel kas Venemaal või mujal. Pead teadma, mis siis teha, kui karu kallale tuleb..."

„Ja Venemaal olid nad tigedamad?"

„Päris hullud kohe ja kolesuured, isegi kõige osavamad karukütid kartsid. Aga — naljakat asja kuulsin ma kord Venemaal jahil käies ühelt venelaselt, kes ka jahis oli ja seletas, et tema olevat Siberis karusid küttinud, ja jutustas, mis talle seal juhtunud. Rääkis, et Siberi karud olevat väga suured ja kurjad. Kord talvel olnud ta metsas jahil ja sattunud ootamatult suure karuga silm silma vastu. Mees ehmunud ootamatusest nii, et pole taibanud ega julgenud lastagi, vaid pannud kohe puu otsa ronima, püssi ehmatuses puu alla maha pillates. Aga karu järele. Mees ronib surmahirmus kõrgemale, karu ikka raginal järele. Kui enam kõrgemale pole saanud, võtnud pussi välja ja hoidnud käe löögivalmis: niipea kui karu ligi jõuab, äigab pussiga talle habemesse, tulgu mis tuleb. Aga oh häda: olnud kange külm, mis käed kangeks võtnud, puss libisenud käest lahti ja maha puu alla. Karu saginud ikka lähemale. Tulnud mehel

siis hea nõu, hakanud puud õõtsutama. Seepeale va mesikäpp-koletis jäänud pisut mõtlema ja tundes puu õõtsumist, pole nähtavasti tundnud end mitte hästi. Ragistanud tükk aega ühe koha peal, mees õõtsutanud puud kõigest jõust. Pole vanamehe pea sellist hällitamist välja kandnud, hakanudki tagurpidi puu otsast alla laskuma. Mees mõelnud, küllap läheb nüüd minema. Aga võta näpust: karu istunud puu alla maha ja piilunud järjest puu otsa üles. Mees mõtlema: ei lähe ta kurivaim kuhugi, küllap tuleb uuesti. Kui ometi saaks kuidagi pussi puu alt kätte. Ja vaata, tulnudki mees hea mõtte peale, kuidas pussi puu alt kätte saada..."

„Kuidas? Ta sai pussi puu alt kätte?" hüüdsime meie kõik imestuses peaaegu korraga.

Laane-Vana naeratas pisut ja jätkas:

„Nojah, kätte sai! Vaata, seletas venelane, külm vahest ligi sada kraadi, lasksin vee lahti ja juhtisin ta otsekohe puu alla, kus lumes oli puss. Ei olnudki eksinud. Veejuga muutus silmapilk kõvaks kui ilmatu pikk jääpurikas ja, kui ma ta ettevaatlikult üles tirisin, oligi puss seal otsas; justkui nööriga tõmbasin pussi üles. Ja karu, kui ta tükk aega oli puhanud ja seda nalja pealt näinud, algas peagi uue jõuga puud mööda üles ronima. Õõtsutasin, mis jõudsin, aga karu ei hoolinud seekord midagi. Jõudis tulises vihas juba nii ligi, et peaaegu oleks küüned mu säärtesse löönud. Hoidsin end löögivalmis ja niipea kui ulatasin, virutasin kõigest jõust pussiga hirmsa löögi karule kuklasse. Nagu kümnepuudane nisukott raksatas ta puu otsast maha, tegi paar röögatust — ja toss oligi väljas . . ."

„Hehei, kurat! hirnus sepp Jass ja meie

temaga ühes, „seda see venelane, tõbras, küll valetas . . ."

„Küllap ta valetas," naeratas nüüd ka Laane-Vana, „kõik võib muidu õige olla, aga et ta puu alt pussi sedamoodi kätte sai, see ei taha õige olla . . ."

„Aga miks mitte," arvas Jass ikka veel naeru kiskudes, „kui külm oli tõesti nii kõva, võib kusi sedaviisi küll nööriks külmuda, hehei, kurat!.."

Meie Reimanniga olime uskmatud: meile ei näinud kuidagi usutav olevat, et ilmas kuskil nii külm võib olla.

„Venelase naljajutt puha," sõnas Laane-Vana teeklaasist rüübates ja jätkas siis:

„Karu, tema on iseenesest päris rahulik loom ja suur naljavend, kui teda ei ärritata või kui tal pole nälga, — läheb alati sul tee pealt eest ära, kui sind kaugelt näeb. Aga kui saab haavata, noh, siis hoia alt! Emakarud on siis eriti vihased, kui neil on pojad, poegi ta kaitseb vahvasti."

„Aga karusid õpetatud vanasti ka tantsima, olnud niinimetatud tantsukarud," ütles Reimann.

„Jah, olid. Venelased Peipsi tagant käisid meiegi maal nendega ringi," vastas Laane-Vana.

„Jah, kuradi pihta, vaat' mina, kui olin alles noor poiss ja olime ükskord siin alevi-kõrtsis, siis mina nägin säärast tantsukaru — venelane tuli temaga kõrtsi," seletas nüüd sepp.

„Nägite ise kohe?"

„Nägin!" jätkas sepp. „Oli kord pühapäeval kõrtsis rohkesti rahvast, läheb uks lahti ja venelane tuleb karuga. Oli igavene suur mesikäpp,

ketist päitsed peas, rõngas läbi ninasõõrmete ja rõnga küljes ka kett. Kaela olid talle pandud hobuse krallid. Venelane ise samasugune karvane nagu karu, suur kasukas seljas, ilmatu nui käes, mille külge käis karu kett. Tulid kõrtsi kui õiged mehed kunagi, venelane kõneles karule venekeeli ja karu lõi end seina äärde tagumikule istuma ning hakkas käpaga imelikke liigutusi tegema, just kui oleks küsinud midagi. Venelane kohe kõnelema: „Vot, bratsõ, karu napsi küsima, andma karule napsi!" Kallati siis pool naela täis, venelane võttis topsi ja viis karule. Ja vaata sunnikut! Lipsti — oligi viin karu habemesse kadunud! Limpsas siis karu keelt ja tegi käpaga uusi liigutusi. „Palub sakuska," kõneles venelane. Andsid mehed leiba ja latikakala — ah, see maitses mesikäpale hea! Ta matsutas suud, lõi käpaga paar korda üle nina ja ajas end püsti, käppadega uusi vigureid tehes: „Vot, nüüd tjemale raha andma, tjema rahvale tantsima," kõneles jälle venelane. Võttis ise oma suure karvase mütsi, andis karule hammaste vahele, kõneles karule venekeeli, ja kõndis siis karu ühe kõrtsilise juurest teise juurde tagumistel jalgadel püsti kui mees ja kopsis esimeste käppadega mütsi pihta. Viskasid mehed siis mütsi vaskraha ja iga kord, kui raha mütsi kolksatas, ümises karu sõbralikult! Kõndis kurivaim kõik kõrtsilised läbi. Venelane aina kamandas. Kui olid kõik läbi käidud, paterdas karu venelase juurde tagasi, kes mütsist rahad tasku kohendas. Istus karu nüüd keset kõrtsi ja tegi esimeste käppadega endisi liigutusi. „Tjema veel üks naps kjüsima," ütles venelane. Sai siis karu veel

napsi ja sakuskat peale ja siis kamandas venelane uuesti. Lõi siis karu lahti tantsu ja venelane ise puhus selle juurde mingit puupilli. Keerutas karu tagumiste käppade peal pilli taktis, vehkis esimeste käppadega. Varsti viristas venelane vene kasatski moodi tantsutükki ja karu tegi eht kasatski vigureid: keksis oma raske kehaga ja viskas vahel esimesed käpad maha ikka rutemini ja rutemini, kuna venelane selle juurde oma laia viltsaapaga takti kopsis. Oli veider tants, sai kõvasti nalja. Aga siis tuli uus number. Venelane ütles: „Njüüd maksma kõrtsirahvas viis kopka ja karu näitama, kuidas tjema kaeras käima!“ Käis venelane kõrtsilised läbi, sai viis kopkat kokku ja kamandas siis karu. Oh! sa tuline pagan! — tegigi karu sääraseid vigureid, nagu hiiliks ta kaerarõugu kallale: ajas end kõrtsi seina najale püsti ja küünitas käpaga üles, nagu midagi maha kiskudes, ja loopis käppadega suhu. Naeris kõrtsirahvas karu vigureid, kuid venelane ütles: „Annab jälle viis kopka ja karu näitama, mis tjeie naised ütlema, kui teje kõrtsist kodu minema.“ Sai venelane jälle oma viis kopkat ja kamandas siis karu. Ajas siis mesikäpp end püsti, kõndis kahe käpa peal kõrtsiliste poole, lõi ühe ja teise käpaga ühelt poolt teisele poole, pööritas silmi ning tegi pahaselt häält: mühh! mühh! „Oh, tuline kurat,“ naeris rahvas, „küll oskab . . .“ Aga juba kõneles venelane: „Njüüd minule kortel viina ostma, meie karuga kahekesi tantsima.“ Osteti venelasele viin välja ja siis läks neil tants lahti. Seadis venelane karuga jalga, võtsid üksteise ümbert kinni ja hakkasid mütates keerlema. Küll see oli naljakas,

kõrtsilised naersid käpuli. Selle järele venelane kõneles: „Njüüd karu kõrtsilistel rahakotid taskust otsima, aga igamees selle eest üks kopik tjemale maksma."

Võttis venelane mütsi peast, kamandas karu, ja mesikäpp kõndis lahkel näol ühes venelasega ligema kõrtsilise juurde ja toppis nina kõrtsilise kasuka taskusse. Sealt rahakotti mitte leides, nuuskis ta kõik taskud järgemööda läbi, kuni ühest püksitaskust rahakoti käpaga välja õngitses. „Vaata, kus on karul tarkus," imestas kõrtsirahvas. Sai venelane oma mütsi kopika ja laskis karul teha sama nalja järgmise kõrtsilise juures, ja nii kõik kõrtsis olijad läbi. Aga ühel poisil polnud rahakotti üldse ja karu kiskus taskust välja kinda, tunnistas seda ja laskis pahaselt maha kukkuda. Naeris rahvas poissi, et vaata, saab karugi aru, et kinnas pole kellegi rahakott... Tegi too venelane tookord oma karuga igavest tsirkust ja kogus sedaviisi oma ilusa rublakese ära..."

„Jah, nende tantsukarudega talitasid ainult venelased, — olid nad neil juba maast-madalast välja õpetatud. Kõrtsides ja laatadel oli neil kõvasti lõikust, kuid käisid ka taludes oma vigureid tegemas," ütles Laane-Vana ja jätkas: „Vaat', kord meil siin Aravu kolgas oli üks karuvenelane oma karuga talunaistelt hulk raha välja petnud. Seletanud kaval venelane naistele, et kui tahate oma kariloomi kurja silma ja haiguste eest hoida, siis lasku naised temal karuga laudas ja tallis käia — ja ükski kuri silm ega haigus ei tegevat eluaeg loomadele enam viga. Uskunudki naised venelase juttu, lasknud tal oma laudad, tallid karuga läbi kõn-

dida ja venelane kogunud küla pealt mitu rubla. Viimane pagan — niisugune!

Aga huntidega oli meil ka omamoodi häda," kõneles Laane-Vana edasi, „kuid parun lubas neid maha põmmutada, kus aga ette juhtub, — teevad aina kurja: murravad metsas kitsi ja põtrugi, kisuvad külameeste lambakarju, teevad mõisale igat kurja ja pahandust ja tülitavad teekäijaid. Minu poisid andsid neile säärast säru, et peagi jäi Kalsamets neist lagedaks. Mujal olid metsavahid nendega päris hädas, iseäranis Kastre metsades.

Tulid nad sealt karjakaupa meiegi metsadesse. Korra jutustas minu vana sõber Jõepera-Laane metsavaht Arjakese-Märt, kadunu, huntidest loo, mis juhtunud Jõepera-Laanes. Tal ajal olnud kogu Peipsi kallas kuni Meerapalu soodeni kõik üks suur mets. Hakanud vana parun Jõepera-Laanes metsa maha võtma ja pannud sinna mõned puuraiujad elama. Haavametsa laas kubisenud huntidest. Olnud neil puuraiujail seal laanes põrgu elu: hundid piiranud mehi päise päeva ajal ja öösiti tükkinud lauta lehmakondi ja hobusekronu kallale, murdnud koerad maha ja kraapinud elumaja ukse ja akna kallal. Tapetud neid tihti kümnete kaupa maha, aga uuesti neid valgunud Kastre metsast asemele.

Korra talvel sõitnud metsamehed Räpina laadale. Sõidetud Meerapalu meestega ühises rongis, et karude ja huntide pärast oleks julgem. Et varakult laadal olla, sõidetud minema juba öösi. Teekond sinna läinud ilma suurema hädata. Aga tagasi tulles jäänud mehed hilja õhtu peale ja kui Jõepera kohale

jõutud, olnud hundid meestel kannul. Meerapalu meestel olnud paar püssi ligi ja igal mehel soenuiad. Tiristatud nuie ja lastud püssi. Saadud niiviisi kuidagi edasi. Aga üks Laane metsamees, mehike, kellel olnud väga vilets hobusekronu, oli teistest tükk maad maha jäänud. Kuulnud mees eespool huntide ulgumist ja kaaslaste püssilaskmist. Hüüdnud, tiristanud soenuia ja ajanud kõigest jõust hobust. Aga metsasügavusest hakanud kostma teise hundiparve ulgumine, mis järjest lähenenud. Mõtelnud mees, et nüüd olen omadega läbi: kaaslased kaugel ees ja pimedas ei märka tema puudumist rongis. Huntide ulgumise ja metsa kohina tõttu ei kuule keegi appihüüdu. Surmahirmus tulnud mehel hea mõte: teest mitte kaugel on libe, lumeta Peipsi jää. Keeran hobuse jääle, annan piitsa, hundid libedal jääl nii ruttu joosta ei saa! Mõeldud, tehtud. Varsti olnud mees klaaslibedal Peipsi jääl ja andnud hobusekronule vahvasti piitsa. Aga juba krabistanud hundikari jääl, vajunud kui must vari mehele järele. Surmahirmus kihutanud mees hobust ja karjunud, kuid vahemaa mehe ree ja hundikarja vahel vähenenud silmanähtavalt. Juba näinud mees huntide silmi kui ahjulõukas süsi vilkuvat.

„On käes viimased tunnid, nii endal kui hobusel," mõtelnud mees. Andnud hobusele piitsa, mis võinud. Aga hundid järjest ligemale. Surmahirmus on inimene leidlik. Tulnudki tal viimases hädas hea mõte: peatanud hobuse, tõmmanud ree eest lahti, võtnud ree aisa, torganud heinamärsi sinna otsa ja süüdanud märsi põlema. Hoidnud siis põlevat märssi

kõrgel, vehkinud sellega ja karjunud kõigest jõust, lootuses, et kuskil järve kaldal pannakse tuld kalurite onnides tähele, kuuldakse karjumist ja tullakse appi, — pealegi kardavad hundid tuld. Vehkinud mees põleva heinamärsiga ja karjunud. Hundid löönudki kaugele kaarde ega ole tulnud enam lähemale. Aga, oh õnnetust! Kui mees kõvasti märsiga vehkinud, nii et sädemete juga taga, ehmunud hobusekronu, naksanud end ree küljest lahti ja pannud eemale jooksma. Seda märganud hundid ja tuhatnelja hobusele järele. Olnud see alles sõit! Aina küünte krabin libedal jääl, vajunud kui must pilv hobuse kannul. Kuulnud mees kuskil pimedas hobuse kisa ja huntide kisklemist: seal võtsid hundid ta ruunakese omaks. Mees karjunud, mis jõudnud. Aga juba tuligi abi: teisel pool lahe servas asus tol ajal Jõepera-Laane metsavahimaja, peaaegu järve kaldal. Metsavaht, va kadunud Arjokese-Märt, oli näinud järvel imelikku tuld ja kuulnud ka appihüüdu. Arvanud, et keegi on noore jääga järve sisse sõitnud. Rutanud poisiga tule sihis, kaasas latern ja muidugi ka püss, sest huntide pärast ei võidud muidu öösi välja minna. Leidnud nad vaese metsamehe oma palja ree juurest viimaseid märsi jäänuseid põletamas. Kuuldes, missugune õnnetus metsameest tabanud, läinud mehed kolmekesi sinapoole vaatama, kus nad jääl huntide puremist kuulnud. Märt põrutanud paar pauku kisklevate huntide suunas, kes peagi kalda poole laiali joosnud. Leidnud mehed vaesest ruunakesest ainult konte, hundid olid juba puhta töö teinud ..."

„Kole!" lausus sepp.

„Päris õudne!" osatasime meie.

„Aga seesama Arjokese-Märt," jätkas Laane-Vana, „jutustas, et kord olevat sealsamas Jõepera-Laane teel sattunud huntidega kimpu kalavenelane ja otse päise päeva ajal.

Sõitnud kalavenelane kalakoormaga metsavahel ja näeb, et ees teel istub mitu hunti. Istuvad rahulikult, nagu ootes kohalejõudmist. Hobune hunte nähes hakanud norskama ja puristama ega ole enam edasi läinud. Tahtnud venelane tagasi pöörduda, aga oh häda: ka selja taha teele olid hundid ilmunud — ei saa enam edasi ega tagasi. Venelane appi karjuma. Karjub ja karjub, aga et elamuid otsekohe ligidal polnud, ei tulnud abi kuskilt. Aga hundid istuvad ja nihkuvad järjest lähemale. Juba hämardunud ilm, aga venelane vaene karjub ikka, kuna hobune rabelnud aiste vahel ja puristanud õudses hirmus. Mõtelnud venelane, et jääb veel viimane abinõu üle: kuna tal hea hobune olnud, rakendanud ta hobuse lahti, istunud selga ja arvanud kihutada tulise ajuga huntide käest pakku, — saagu mis saab. Aga hobune ajanud tagumiste jalgade peale püsti ega ole paigast nihkunud. Hundid aga olnud juba ligidal, seadnud end hüppevalmis ja kippunud üsna ligi. Siis teinud hobune äkilise hüppe, nii et venelane nagu takukoonal hobuse seljast maha lennanud, ja hobune lasknud kui kuul teed mööda edasi. Seepeale unustanud hundid mehe ja hakanud tulises hoos hobusele järele ajama. Venelane, vaene, kukkumisest toibudes, istunud nõutult oma kalaree servale ega ole teadnud, mis edasi saab. Äkki kuuleb

mees, et huntide ulgumine kostab uuesti ja üsna lähedalt. Taibanud siis, et hundid võivad ennastki omaks võtta, haaranud reelt kirve ja roninud lähedaloleva tugevaharalise kuuse otsa: ega need sinna ikka järele saa, vahest kuuleb keegi appihüüdu või tuleb mõni teekäija.

Niipea kui mees saanud puu otsa, olnudki hundid seal ja asunud ilma pikema jututa kalakoorma kallale. Pidi venelane vaene ise puu otsast pealt vaatama, kui hundid ta ilusad sudakad ja latikad kinni pistsid. Teinudki hundid puhta töö, purelnud omavahel ja välgutanud silmi. Juba olnud öö, aga kuu paistnud selgesti. Seal korraga hundid õhku nuusutama, haistnud venelase peidukoha välja ja asunud puu alla. Joosnud nad ja vingunud puu all, ajanud puud mööda püsti, aga ronimisest ei tulnud muidugi midagi välja. Venelane puu otsas tulist viha ja hirmu täis, hakanud hunte puu otsast õrritama: teinud vasika ja põrsa häält, määginud lamba moodi. Vaat', see alles pannud hundikarja kihama. Olnud pöörane kisa ja ulgumine, õudsed keeled aina välkunud ning lõgisenud lõualuud. Venelasele teinud see säärast nalja, et unustanud oma hädagi. Nähes, et hundid puud mööda kuigi kõrgele ei saa ja nende puu puremine ka suuremaid tagajärgi ei anna, laskunud mees hunte õrritades allapoole. Hundid seda nähes kohe puu najale püsti ja kraabivad nii, et puukoor aina lendab. Tulnud venelane hea mõtte peale, kuidas huntidele hobuse ja kalakoorma eest kätte tasuda..."

„Kuidas siis?" imestasime meie põnevusega.

„Ah, kuidas? Üsna veidralt: Istunud vene-

lane kuuse oksal, hundid kähistavad puu all, teha pole midagi. Raiunud kirvega hea jämeda kuuseoksa, teinud pika tüseda vembla ja siis ikka parts ja parts! huntidele pähe ja käppi mööda. Saanud mõnigi kriimsilm niisuguse matsu pähe, et selili lennanud. Aga hundid, põrgulised, kavalad: karanud peagi hulgana vemblast kinni ja sikutanud mehe käest alla. Tulnud siis venelane veel paremale mõttele: meisterdanud uue vembla, mässinud kirve kuuse okstega kõvasti vemblale otsa ning vembla enese sidunud kuuse oksa külge parajasse kõrgusesse kinni, et hundid vemmalt enam käest kiskuda ei saaks. Vaat', siis olnud hirmus tapakirves valmis: sellega venelane siis löönud kui kella: ikka jälle parts ja parts! huntidele pähe. Saanud mehikesed tublisti veriseid haavu, kes pähe, kes vastu nina, kes puutüvel käpa pihta. Vihastanud siis hundikari veel rohkem kui enne, tõusnud puu all hirmus kisa ja sagimine. Katsunud hundid seegi kord korraga vemblasse kinni karata, kuid seda venelane oodanudki: raksanud siis vemblaga nii, et huntidel lõualuud aina lõgisenud teravat kirvest vastu. Siis sündinud midagi hirmsat: hundid, nähes verd, karanud üksteise kallale. Alanud kole purelemine, kõik hundid olnud järsku hunnikus koos ja saginud kisades ja ulgudes üksteist. Nii mõnigi lasknud oiates metsa jalga, vererada taga. Naernud siis omakorda venelane.

Aga juba koitnud taevaserv. Peagi läinud ilm valgeks ja hundid kadunud järsku metsa. Pole venelane siiski veel julgenud puu otsast maha tulla, vaid oodanud juhuslikku abi.

Ja abi tulnudki pea . . ."

„Muidugi teekäijad?" küsis sepp vahele.

„Ei! Lugu olnud nõnda, et seesama Jõepera-Laane metsavaht Arjokese-Märt kuulnud õhtul väljas pimeda tulles hobuse hirnumist. Läinud välja vaatama ja näeb, et võõras hobune on joosnud õue. Arvanud esiotsa, et võõras hobune on kustki teekäijatelt või Peipsi kalameestelt lahti pääsenud, ja viinud hobuse talli, kuni otsijad tulevad. Hommikul valgega hobust silmitsedes märganud Märt, et hobusel on turjal ja tagumise reie peal värsked haavad. Taibanud siis Märt, et hobune on huntide käest põgenenud, ja otsustanud laane teedele vaatama minna, — võib-olla langes mees huntide roaks ja hobune pääses oma väledate jalgade tõttu.

Kuulnudki Märt metsa jõudes juba appihüüdu ja leidnud siis venelase kuuse otsast, kuna kuusealune olnud kui verine lahinguplats. Venelane kuuldes, et tema hea hobune on päästetud, olnud ülirõõmus, kuid kirunud hunte oma kalakoorma pärast: „Minu motles, et susi minu hobuse votnu, mina tjemal niahk votma, susi minu sudakad ja latikad sööma — mina tema njina sjööma. Aaga tjema kurr-at minu kaerakoti piale kuskema, vot sjelle iist mina tjema käpp ära lööma, — njemad, kuuradi saatana vaasikad. . . Mjina jälle sudaka pjüüdma, aaga kust tjema kuurat omale teise nina votma . . ." "

Laane-Vana lõpetas, puhus suure suitsupilve enese ette, vaatas vastasseina.

„Vaat' see oli alles venelane!" kiitsime meie

Reimanniga. „Et tal säärane plaan pähe tuli, kirvega hunte sorkima hakata . . .“

„Jah, kes ikka hambad kirvesse lõi, see hambaisse sai,“ osatas sepp Jass. — — —

Vähese vaheaja järele kõneles Laane-Vana uuesti edasi:

„On nende huntidega tulnud vanasti ette päris naljakaidki asju. Vaat', jutustas mulle veel hiljuti vana Saksa-Kusta Parapalu-Saksalt säärase veidra loo . . .“

„No Saksa-Kusta oskab,“ lisas sepp vahele.

„ „Nojaa, vaat', seletas Kusta ükskord, „kui olime alevis kõrtsis, et vaat', kulla Peeter, mida minu isa jutustas, — missugune häda neil vanal ajal huntidega olnud, kui hundid tahtnud surnut kirstust ära võtta . . .“ “

„Tohoo hullu, isegi surnu kallale tükkisid,“ imestas Reimann.

„Jah, vaat' seletas mulle siis Kusta, et isa on talle jutustanud: Oli surnud üks kange usumees, ei mäleta, kas Meerapalus või Pedaspääl ära ja ta tulnud viia Võnnu surnuaiale. Olnud talvine aeg. Sealt nurgast on Võndu palju maad, talvetee käib üle soosaarte, üle soode ja metsade. Olnud siis kogu Alunapalu veel üks suur mets. Sood pole veel olnud kinni külmanud ja tulnud surnuga sõita Parapalu kaudu, läbi Peravalla. Et õigeks ajaks Võndu jõuda, hakatud juba hommikul enne valget minema. Matuserahvas olnud kõvasti viina võtnud ja sõit läinud seni päris hästi, kuni jõutud Ahunapallu. Seal äkki jääb kesk metsa matuserong seisma: hobused ei lähe enam edasi. Nooskavad, ajavad püsti, aga paigast ei nihku. Taibanud rahvas, et pole enam nalja, hundid on

teel ees. Asuvad mehed regedelt maha ja hakkavad asja uurima, kus need kriimsilmad on. Jah, näevadki, et istub neid terve salk metsavahel tee peal. Aga naised tagapool kohe kisama: „Kaege, kaege, soed tulevad tagast rekke!“ Vaatavad mehed ümber: mida põrgut nüüd — juba rongi taga kah põlevad hundisilmad kui söed! Haaravad mehed regedelt püssid — tol ajal ei sõidetud ilma püssita pikale teekonnale — ja kõnnivad teed mööda edasi huntidele lähemale, et neile kogupauku anda. Aga hundid targad: niipea kui nägid mehi tulinuiadega, kadusid kohe metsa. Naised aga karjuvad ikka regedel: „Tulge tagasi, tulge tagasi, susi tükib tagast rekke!“

Pööravad mehed tagasi vaatama, kus need hundid tagapool on. Ja tõesti, mitte kaugel viimasest reest askeldavad hundid metsa all, silmad aina põlevad. Sihtinud mehed kahe, kolme püssiga ja — põmm, põmm, põmm! kajanud mets. Siis sündinud midagi hirmsat: esimesel reel asunud kooljakirst ja ree ees kaks kanget hobust. Niipea kui paugud käinud, ehmunud hobused ja pannud tuhatnelja jooksu, seepeale ka kõik teised hobused pistnud tuhatnelja järele. Muist regesid lennanud küljeli, naised regedelt lumme uppi. „Ai essäkene, ai jumalakene!“ hädaldanud naised ja regedelejäänud meestest polnud muud midagi kuulda, kui ainult „ptru-tu-tu! prru-tu-tu!“ Läinud hirmus sõit pool versta edasi kuni esimesel reel sõitja lõhkuvad hobused jõudnud peatada ja sellega seisma panna terve rongi. Kogunud mehednaised igaüks oma ree juurde, kes aietades, kes longates, kes ropusti kurja vandudes, — mõnel

nägu kriimustatud, mõnel kasukanööbid eest lennanud, mõnel kindad, rätik või müts kadunud. Tulnud püssimehedki kiiresti tagant järele — hädaldajatele appi — huntide hädaoht oli hoopis unustatud. Kesk naiste hädaldamist kuuldub aga esimeselt reelt hüüd: „Pöörame tagasi, pöörame tagasi — surnu kadus kõige kirstuga!" No vaat', siis alles kisa tõusis! Naised ulgusid, mis võisid, hädaldasid Jumalat appi, mehed viskasid vängeid vandesõnu. Püssimehed pöördusid ruttu metsavahele tagasi, kuna teised mehed hobuseid asjata sundisid ümber pöörama: hobused ajasid püsti ja aina nooskasid. Oh! seda põrgu kisa ja lärmi, mis seal siis olnud! Püssimehed aga lähevad teed mööda tagasi ja otsivad kadunud kooljat. Äkki näevad mehed, et hundid on jälle tee peal väljas ja tulevad kiiresti neile lähemale, välkuvad silmad juba üsna ligi. Kõmmutanud mehed põmm! põmm! ning karanudki kriimsilmad metsa laiali. Ja, ennäh! seal lebabki surnukirst lumes, kirstu kaas aga mõni samm eemal eraldi. Asuvad mehed kirstu juurde, näevad: karp on päris tühi, surnust endast mitte jälgegi! Löönud meestel süda külmaks: küllap hundikari on koolja juba jõudnud nahka panna! Otsivad ja otsivad lumes hommikuse väikese valge käes ja viimaks näevad: otsitav polegi kaugel — lebab kooljas sealsamas ligidal sügava lume sees, sirge kui nooreherra.

Oli kadunuke saanud viimast korda siin maailmas tuule alla! Võtnud siis mehed koolja, asetanud ta jälle kirstu ja kandnud õlgadel hobuste juurde. Lugenud siis naised mitu issameiet kirstu otsa, mehed rüübanud kõvasti

viina ja vandunud. Aga vana Kunni-Hindrek ütelnud naistele: „Teie, põrgulised, oma röökimisega ei lasknud huntidel kooljat ära matta, — ei oleks meil Võndu enam asjagi olnud . . ."

Olnudki hommikune valge väljas ja matuserong liikunud takistuseta Võnnu poole edasi. Kogu tee seletanud mehed, et vaat', kui oleksime natuke hiljaks jäänud, oleks hundid surnu omaks võtnud, mine siis koju tagasi või sõida tühja karbiga Võndu . . ."

Vaat', kus alles lugu!" sõnas sepp.

Tekkis väikene vaikus. Laane-Vana tossutas kõvasti piipu ja näis midagi mõtlevat, sepp Jass keeras uut plotskit, kuna meie Reimanniga rüüpasime jahedast teeklaasist. Ahjulõukas vilkus veel vaevalt tuld tulipunaste süte vahelt. Aga aknaklaasid olid juba hoopis mustad ja oli kuulda, kui langes üksikuid kergeid vihmapiisku vastu akent. Mühises mets ja ta müha kostis tuppa nagu kange vetekohin.

Siis ütles sepp Jass:

„Jaah, eks need olnud teised ajad! Kadunud on karud ja hundid, kadunud on ka säärased parunid, kui olid vanasti.

Nüüd leidub metsades veel vahest põtru ja kitsi ja neidki peab mõis hoidma, et ei kuku salaküti küüsi. Nüüd juba igamehel püss ja padrunid, õigust talumehel ja popsil, põmmutas ikka põdra või kitse maha ja mingu siis parun otsigu ja käigu kohut . . ."

„Nojah," kõneles Laane-Vana, „eks need salakütid ole üks igavene nuhtlus. Meiegi vallas popse rohkem kui peremehi, elab kuskil talu võsas või mõisas metsa ääres, ja kes jõuab neid ära vahtida, — temal ju muud ametit

polegi kui valvab, kuidas põdra või siku maha saab lüüa."

„Vanasti vist salakütte nii palju polnud?" ütles Reimann.

„Oli neid ka," jätkas Laane-Vana, „aga oli siiski vähe, ja kes olid, siis need ka oskasid oma ametit hästi. Oli neid omal ajal Uulike kolgas mitu meest, aga harva kukkusid kimpu, ei jõudnud ükski nende kavalusile nii naljalt jälile..."

„Nüüd viimasel ajal on ainult veel jäneste ja kitsede protsesse," tähendasin mina.

„Jah," lisas Laane-Vana juurde, „vaat', veel mõni aasta tagasi juhtus meil Meerapalus naljakas siku-kohus. Parapalu metsavaht Truuts sai teada, et Meerapalus on üks kits ära võetud. Tuli Truuts mõisa ja teatas asjast metsaherrale. Mindi siis politseiga koos Meerapallu kitse taga otsima. Oli kevadine aeg, kõik Parapalu ja Meerapalu sood vett täis, Peipsi suurvesi oli väljas. Sõideti lootsikutega järve ja luhta mööda Meerapalu külla ja hakati kitse jälgi taga ajama. Pea leiti ka süüdlased. Mehed aga ei salanudki, et nemad kitse kätte saanud: nemad polevat üldse püssimehed, keegi polevat kitse tülitanud — kits tulnud ise vabatahtlikult nende juurde..."

„Kuidas?" imestasime meie.

„Aga vaat', kuidas: Meerapalu asub Peipsi kaldal. Igal kevadel suurevee ajal tuleb Peipsi vesi ja ujutab madalamad kohad üle. Kogu madalik küla ümber on kui ilmatu järv ning talud ja elamud kõrgematel kohtadel on kui saared meres. Sõitnud mehed lootsikuga all luhas ja näevad korraga, et üks sarviline pea uhub

lootsiku suunas. Sikk mis sikk! Peatanud mehed paadi ja jäänud vaatama — sikk lasknud otse paadi juurde ja mehed muudkui sikul sarvist kinni. Tõmmatud surmani väsinud sikk lootsikusse ja viidud koju — oli ta mehikene vist ühelt saarelt teisele hakanud ujuma ja väsinud ning nähes paati kasutas viimast võimalust kindlama koha leidmiseks.

Mõtelnud mehed: „Küllap Jumal ise juhatas meile siku, olgugi mõisa sikk, aga meil peaks õigus olema tal pea maha võtta . . ."

Löödudki siku nahk õrrele ja mehed istunud peagi magusa sikuprae juures, rõõmustades, et ometi on kord juhus, kus neid keegi sikulaskmises ei saa süüdistada, sikul endal oli seekord elust villand.

Aga kus tegijaid, seal nägijaid, ja nii tulid mõisamehed, tegid kõva protokolli ja mehed kutsuti kohtusse vastust andma — mõisa siku tapmise pärast.

Kohtus meestel seesama jutt: ei nemad ole sikku lasknud, sikk tulnud ise nende juurde, olnud surmani väsinud ja nii edasi . . ."

„Mis siis sai?" küsis sepp.

„Mis ta sai? Kohus leidis, et mehed ikkagi on mõisa kitse hävitamises süüdi, ja mõistis nad kõva trahvi maksma või türmi . . ."

„Nojah, ega kohus hakanud vahet tegema, kuidas mõisa sikk surmati, kas lasti püssiga või tuli ise," arvas Reimann.

„On need salakütid metsavahtidele tõesti päris issanda nuhtluseks," kõneles sepp: „ma mäletan, kui olin poisikene ja elasin Peralaanes, siis oli Haavametsas metsavahiks Siga-Jüri . . ."

„Ah, Siga-Jüri," ütles Laane-Vana vahele, „tundsin teda küll, polnud suurem asi mees; kui napsi sai, oli kohe rusikas seljas."

„Nojah, vaat' see Siga-Jüri, teda kutsuti sellepärast seaks, et oligi väga siga mees: ei tohtinud keegi mõisa metsa s . . . . . gi minna, kohe Jüri kallal, et mis sa, tõbras, siin mõisa metsas otsid. Hull oli tema, kurivaim, salaküttide peale! Oligi tol ajal salakütte kõik Peralaane ümbrus täis. Nottisid põtru ja kitsi mõisa metsast hullupööra maha, ehk küll Jüri vahtis ja sihtis, kätte sai harva, kütid ikka kavalamad kui Jüri. Võtnud mees viimaks ette, et hakkab õige kõva valvet pidama. Luuranud metsas ööd ja päeva, kuni kord öösi metsavahi rehi põlema pistetud. Oli Jürile selge, et see on salaküttide töö, kes ei salli, et Jüri, isegi öösi, metsas valvel käib. Teadnud Jüri ka, et rehesüütajad pole keegi muud kui just Haavametsa serval elavad Korbid, isa ja kaks poega, kes mõisa põtru ja kitsi notivad, aga nii, et kunagi ei saadud neile midagi teha, — läbiotsimisel ei leitud kunagi Korpide juurest midagi kahtlast, just nagu polekski nad selle töö mehed. Kord põtrade jooksu ajal otsustanud Jüri Korpide onni ligidale õhtul valvama minna, et näha, kuhu poole Korpide jõuk saagile läheb, ja neid siis jälgida ja teo pealt tabada.

Aga vaevalt oli Jüri põõsastes, kui Korpide koer, kurivaim, tõstnud lärmi. Sellepeale karanud Korbid kolmekesi püssidega onnist välja ja joosnud otsekohe koera haukumise peale põõsastesse. Leidnud nad Siga-Jüri põõsas kükitamast, krabanud kraest kinni ja müristanud: „Ah, sa kuradi varas! Või hiilid vargile

tulla! Kõnni, poiss, ligi ja katsu, et röökima ei hakka, muidu ..."

Tassitud vaene Siga-Jüri Korpide onni, antud rangirihmadega tuline keretäis.

Siis toodud välja viinapudel ja sakuskaks kitseliha, ning üteldud Jürile: „Joo ja söö!"

Kummutanud Jüri klaasist, olnud tal see joomine, nagu neelaks teivast alla, istunud pingi otsal, ise üleni higine ja näost punane nagu pestud põrsas. Aga Korbid imelahked pealegi, seletanud Jürile lõbusalt: „Joo, sina Siga! Sul on ilus nimi, kanna teda auga! Võtame sind alati sedaviisi vastu, kui meie kanti juhtud. Aga olgu Issand sulle armuline, kui me metsas peaksime kokku juhtuma ..."

Viidud siis Jüri onnist välja mõisa metsa äärde, lükatud üle piiri ja üteldud talle:

„Mine nüüd, Jürikene, ilusasti koju magama ja seleta hommikul naisele, mis sa öösi unes nägid. Aga hoidku sind taevas ise, kui sa peaksid minema mõisa röökima, — lööme su põõsa tagant mättasse — plaks! ja nii, et mitte koergi ei haugu järele ..."

Läks Jüri mõne aja pärast mõisasse ja palus parunit, et parun tema koha mõne teise metsavahiga vahetaks..."

„Nojah, ega seal olnudki targemat nõu, pealegi, kui olid ise niivõrd agar, et sind seaks hakatakse pidama," lausus Laane-Vana.

„Aga kuidas oli see hiljutine põdratapmine, kus sinagi, Vana, käisid tunnistamas?" pöördus sepp Laane-Vana poole.

„Kuradi raisad, Jõepera ja Pihuste salakütid, — lõid tõprad päriselt kirvega suure

põdra maha," vastas Metsa-Vana nähtava pahameelega.

„Lõid põdra — kirvega?" imestasin mina.

„Nojah, kirvega," jätkas Laane-Vana, „neil salaküttidel, koertel, on ju sajad vigurid. Lugu juhtus mõne aasta eest kord kevadel lihavõtte pühade ajal ja pealegi siinsamas mõisa juures, mis, nagu teate, on minule ajaviiteks jäetud valvata. Oli pool sulailm, sadas teisel pühal märga lumelortsi. Ei käinud ma sel päeval üldse väljas, sina, Jass, vist olid siin, võtsime pisut pühade napsi. Viimasel pühal tuli pomm kui välk selgest taevast: Otse härrastemaja taga võsas on põder tapetud! See sõnum toodud alevist, kus salkkond salakütte kõvasti prassinud ja kiidelnud, et vaat' kus mehed, löövad põdra kirvega maha!"

Mõisas lõi metsahärra kõik mehed jalule. Aeti mindki platsi ja mõned moonakapoisid. Leitigi põdra ja küttide jäljed, mis algasid Kalsametsast ja tulid mõisa ligi võsastikku, kus põder oli tapetud ja reega ära viidud. Jäljed viisid alla alevi poole ja kadusid seal maanteel. Politsei läks alevisse ja leidis tuntud salakütid kõrtsis prassimast. Hakati mehi üle kuulama, pandi toime läbiotsimine nende kodudes.

Leiti ühe juures verine kirves ja see tõi lahenduse. Mehed tunnistasid üles, et nemad tõesti põdra tapnud, aga kuhu põdra liha jäänud, seda nad enam ei teadnud, sest kolmandad isikud ostnud selle ära ja sõitnud minema. Ei saadudki liha kätte . . ."

„Kuidas nad siis küll kirvega põdrale kallale said?" küsis Reimann.

„Väga lihtsalt. Mehed olid keskmisel pühal

saanud põdrale Kalsalaanes jälile, tõmmanud paugu pihta. Põder saanud haavata ja lasknud mõisa suunas jalga, mehed kannul. Tulnud põder otse mõisa ligidale välja, mehed üsna ligidal, aga lasta pole julgenud — mõis siinsamas. Astunud haavatud põder pikkamööda, vererada järel. Jõudnud härrastemaja lähedale lepikusse ja heitnud sinna maha. Meestel hea nõu kallis: hea suutäis, aga pauku teha ei või. „Toome kirve!" ütelnud üks... Tõsi jah, põõsa varjust juurde ja pauhh! kirvega pähe..."

Saadetud üks mees alevisse kirve järele, teised pidanud valvet. Varsti olnud kirves kohal ja mehed viinud õhtuhämaruses oma plaani täide: löödud maaslamav haavatud põder kirvega surnuks ja saak viidud öösi reega minema. Asitõendusena oli pärast kirveski kohtulaual. Raisad, niisugused!"

„Said kõvasti karistada?"

„Said."

„Salaküttidel on vigureid..."

„Ja häbematu julgus."

„Võtavad kas või otse härrastemaja ukse eest põdra ära."

„Viimasel ajal protsessitakse juba jänestegi pärast," jätkas Laane-Vana. Näe, meie parunil järjest kohtud vallamehe Ziugandi-Hendrikuga. Hendrik elab üsna Kalsametsa serva all, suure päristalu peremees, notib mõisa jäneseid ühtepuhku, ja ühtepuhku on ta ka nende pärast kohtus. Varem kaebas Hendriku peale parun, nüüd aga kaebab paruni peale Hendrik ja nõuab parunilt suurt kahjutasu: paruni jänesed olevat tema õunapuud nahka pannud, makstagu talle kahju välja..."

„Üsna huvitav! Ja mis tegi kohus?" pärisin mina.

„Muidugi kaotas ikkagi Hendrik," vastas Reimann, kes neid asju juba teadis.

„Aga kas teate, millise tembuga Hendrik kord oli hakkama saanud," seletas nüüd sepp: „Hendrik oli tulises vihas paruni jänestele koledal kombel peksa andnud..."

„Kuidas ta seda sai? Püüdis jänesed metsas kõrvupidi kinni või?" naersime meie Reimanniga.

„Mitte sugugi nii," jätkas sepp, „jänesed käinud talvel Hendriku õunaaias närimas. Hendrik hädas: lasta ei tohi, mitu korda juba jäneste pärast trahvi maksnud. Kaevanud mees aeda lume sisse sügavad augud, katnud õlgedega pealt kinni, natuke lund peale ja kõige otsa ristikheinakõrsi. Vaene jäneseke tuleb, leiab ristikheinu, kohe mekkima ja siis kartsumm! — ongi augus. Hommikul tuleb Hendrik, hea vitsakimp pihus, püüdnud haavikuemandad august kinni, tagumised jalad pihku ja annud vitstega nii, et karvad lennanud. Saanud mehikesed igaüks tulise keretäie kätte, ja kes ikka nahatäie ära saanud, ei see oma jalga enam ole pistnud Hendriku aeda..."

„Kaval abinõu."

„Ja mis sa ikka teed, — närivad su õunapuud paljaks, lasta ei tohi, polegi muud, kui anna vitsu..."

Tekkis uus vaikus. Ka teemasina surin oli vaikinud: juttude põnevuses polnud keegi mahti saanud seda kohendada. Laane-Vana puhus uusi suitsupilvi oma suurest piibust, kallas uue

klaasi teed ja näis olevat mõttes. Ta silmadesse oli tulnud mingi kurblik läige.

„Jaa, jaa, — nii on need asjad," kõneles siis Vana, „kõik väike ja tühi! Vanasti — aasta kuuekümne eest, siis säärast väikest loomakest, nagu jänes, ei loetudki õieti mingiks jahiloomaks, ammu veel, et tema pärast oleks parun läinud kohtusse...

Teised ajad, sõbrad, teised ajad! Pole ei parunitel ega metsavahtidel enam seda olemist, mis siis, kui olin mina metsavaht ja elasin Kalsametsas. Ma ütlen, paradiis oli mul seal! See määratu suur vana mets ja need karud, põdrad, hundid, kitsed, rebased, isegi ilvesed! Lust oli siis elada ja olla, olgu suvi või tali, kevad või sügis. Igal aastaajal oli elu mitmekülgne ja huvitav. Tuli kevad, siis tulid metsalaulikud-linnud, laulsid sulle tuhandekeeli ja tuhandel viisil. Ronis va mesikäpp talvekoopast lagedale ja tegi sulle metsa all nalja, näitas rebane oma kavalust ja hundid hoidsid karjaseid erksad. Jalutas metsaserval raiesmaal uhke põder oma toreda vasikaga ja kitsekari nosis päris kartmatult suure rohu sees. Tahtsid näha ilusat jooksu, löö käsi kokku plaks-plaks! Ja kitsed vibutavad kui nool minema, visates oma kergeid kehi uhketes hüpetes üle puhmaste, aina valged tagumikud välguvad. Kogu suvi otsa on mets täis hääli, ja kui sa siis vahest metsaradadele maha kükitad, siis võib säärast asja juhtuda, nagu ma teile jutustasin.

Talvel, — noh talvel, siis tulid suured jahid: põmmutasid võõrad mõisnikud siis mõnikord Kalsametsaski karusid, ja vana parun võis näi-

data, et ta oma külalistele säärast lõbu võib lubada.

Ja kui tulid jõulud, noh, siis olid Kalsa metsavahi majas kõvad olemised: mõisast saadeti mõndagi, tehti mõningaid kingitusi. Aga hullud jõulud tulid hiljem, siis kui pojad juba kasvasid. Nagu ütlesin, olid nad oma tempude poolest viimased vemblad. Võtsime mõnikord kallil jõulu esimesel pühal üheskoos pisut napsi, poisid varsti kohe nuruma: lasku ma neil metsa minna hunte nuhtlema. Ja sain ma neile vastu olla? Haarasid püssid, rakendasid ruuna ree ette, võtsid pika köie, selle otsa sidusid suure õlgedest keeratud puntra ning nabisid sealaudast põrsa kinni ja kotti. Läksid siis tulisel ajul laande, õlepundar lohiseb lund mööda järel. Istuvad reel kui röövlid, kihutavad metsateid ja kiitsutavad kotis põrsast. Hunt, loll, muidugi kohe vaatama: mis nali see on, hea suutäis röögib otsekohe metsas! Näeb va kriimsilm, et ega see röökija keegi muu ole kui see imelik loom, kes seal kaugel ree taga teed mööda sibab. Tuleb oma ahnuses õlepundart kohe kinni nabima, aga poisid reelt põmm ja põmm! — jälle kriimsilm selili. Tegid seda talvel muulgi ajal ja tõid mõnikord 5—6 hundinahka korraga koju, viisid mõisa näha ja said kenad kopikad tasu metsaröövlite hävitamise eest. Eeh, see oli naljakas sõit selle põrsaga, ega vanagi veri paigal püsinud, sõitsin ka ise tihti poistega kaasa . . ."

„See pidi olema naljakas, see põrsaga . . ."

„Ja hunt oma ahnuses on rumal kui vanapagan . . ."

„Eh, noorus — ei saa teda enam tagasi.

On vilets elada, kui su süda on veel noor, aga kondid enam ei jäksa! Kuuled nüüd mõnikord metsas jahipasunat, kuuled, kuidas kilkavad koerad kitse jälil, näed jahimehi mõisast välja ratsutavat. Siis tõmbab sind kaasa, kõige sinu olemusega: tahaksid visata püssi õlale, jahitasku vööle ja minna tagasi sinna kaugetele metsateedele. Aga sa tunned, et su jalad on nii vaevalised liikuma, et silmad on juba hämarad ja käsi väriseb oma vana armast püssi võttes. Kurbtus ja südamevalu võtavad siis su üle võimust. Lööd käega üle otsaesise, kus juuks juba lumivalge, ja istud metsa äärde kännule ja kuulad neid kaugeid jahihelisid, mis kostab kui kauge muusika paradiisist, mis sulle jäädavalt kadunud ..."

Vaikis vana metsavaht. Ma vaatasin härduses ta otsa. Veel valgem näis ta juuks kui enne, veel patriarhaalsem ta pikk laineline habe. Ta suured, tumedad silmad lumivalgete kulmude all vaatasid nukruses maha ja läikisid niiskusest.

Meie vaikisime, oli nagu võimatu midagi ütelda. Täiesti vaikinud oli ka vana teemasin ja ahjulõukas hõõgusid kustuvad söed vaevalt-vaevalt.

Aga üle toa seisis sinikas suitsuvine ning lamp laual valgustas oma roheka kupli alt tuba mingi iseäralise sinikasrohelise valgusega, lastes tuhmilt näha vana ümmargust lauda, vanu stiilseid tooli nuppe ja nelja vaikivat inimest, kes olid sügavas mõttes.

Ja vastasseinas — seal laotasid kaks suurt põdrasarve oma laiu harusid ja nende vahel paistsid vaevalt-vaevalt kaks tuhmunud päeva-

pilti tumedais sakilistes raamides: üks noormees ja teine väike neiunägu...

Aga väljas mustade aknaruutude taga seisis sügisöö ja kohises tumedalt mets. — — —

* *
*

Mõni kuu hiljem leidsin ma kuskil mujal uue teenistuskoha. Rändasin mõisast minema, jättes maha oma sõbrad — Reimanni, Laane-Vana ja sepp Jassi. Lahkumine oli südamlik ja meie tõotasime kunagi üksteist jälle näha.

5.

Läks mööda paar aastat.

Oli jälle sügis.

Minu teed tõid mind juhtumisi tagasi sinna vanasse mõisasse. Mõisas, just maantee ääres, asus mõisa sepikoda.

Näen juba kaugelt, kuidas sepp Jass askeldab oma abilistega sepikoja läve ees.

„Tere, jõudu, Jass!“

„Jõudu tarvis! Ohoo, keda ma näen, — tere tulemast! . .“

„Kuidas käib käsi?“

„Näed, nii! Tao terast ja tao rauda ikka nagu vanasti . . .“

„Reimann kuidas?“

„Juba temagi mõisast läinud, sai kuhugi valitseja koha . . .“

„Ja Laane-Vana?“

„Puhkab teist aastat seal metsaservas parunite surnuaial.“

„Juba seal!“

„Jah, mullu sügisel sel ajal kandsime ta sinna . . .“

„Istusime sepikoja kõrvale vanale puupakule ja nüüd jutustas sepp:

„Langes see kange Vana kui vana puu metsas. Oli kogu aeg terve ja lõbus, istusime Reimanniga tema juures tihti, tegime väikest napsi, Vana jutustas meile ikka veel oma jahilugusid.

Aga mullu, ühel päeval, kui teda vaatama mindi, leiti Vana toolil rahulikult istumast, pea vaikselt rinnal. Ta oli valuta siit maailmast lahkunud, kus tal oli küllalt elatud, tervelt kaheksakümmend kaks aastat. Läks vaikselt ja valuta uutele jahimaadele, kust aga enam tagasi ei saa. Tema laualt leiti rummipudel ja poolelijoodud klaas, — oli Vana elanud omad viimased silmapilgud mälestustele vanast kadunud parunist, kellega nad nüüd ligistikku puhkavad seal metsaservas . . .“

— — — — — — — — — — —

Pöördusin mõisasse tagasi, kõndisin mõtetes vanade puude all, mis seisid kuldkollases sügisrüüs. Kahisesid mahalangenud lehed teel, paistis kollakas sügispäike ja ümberringi kuuldus mõisa askeldavaid hääli.

Sammusin nurme äärt mööda vana kõrge metsa poole, kus paistsid harvad valkjasrohelised lehtmännid salgus.

Parunite viimne rahupaik.

Hauakive, vanu laiu sammeldunud raudriste, mõni uuem marmorist.

Siin puhkab kuulsate parunite põrm, suure kõrge metsa servas, vanade lehtmändide varjus.

Loen hauakirju ja mõtlen tollest kangest Knorringist, kellest jutustas Laane-Vana.

Laane-Vana?

Natuke kõrval parunite haudadest paistab lookleva kõnnitee ääres poolvärske hauaküngas. Selle peatsis seisab hallist maakivist silutud madal nelinurk, millesse on raiutud karusiluett laialiaetud käppadega. All hauakirjal on hauas puhkaja nimi ja sünni- ning surmapäev.

Ja veel allpool: „Ta oli 50 aastat Kalsa metsavaht."

Laanevana, Kalsalaane kurust... Kõndis viiskümmend aastat mööda põlislaasi, maadles karudega ja heitis nende üle toredat nalja.

Päästis karujahil paruni elu, teadis paruni armulugusid ja elas helgeis noorus-mälestusis seal romantilises majakeses, kus vestis meile oma kummalisi jahilugusid.

Õnnelik vana, kes surreski vist ei unustanud oma nooruse põlislaant ja tema õilsamaid mälestusi. — — — — —

Pöörasin sammud tagasi valgele maanteele. Ümberringi seisis kuldkollane mets ja hõretas langeva sügispäikese kollasel paistel.

Ning kõrged lehtmännid parunite hauakivide üle kohasid tasa, tasa...